

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

КОНСУЛЬТАЦІЙНИЙ ХАБ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

**ДОПОМОГА
ПОРУЧ**

КОНСУЛЬТАЦІЙНИЙ ХАБ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ «ДОПОМОГА ПОРУЧ»

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ЄВРАЗІЙСЬКА АСОЦІАЦІЯ
ПРАВНИЧИХ ШКІЛ ТА ПРАВНИКІВ

ФЕДЕРАЦІЯ ПРОФСПІЛОК
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

**Науково-практичний круглий стіл:
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ»**
(Тези доповідей)

м.Хмельницький
28 вересня 2023р

ОРГКОМІТЕТ

науково-практичного круглого столу «Актуальні проблеми захисту прав внутрішньо переміщених осіб»

ОМЕЛЬЧУК
Олег
Миколайович

Ректор Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік Академії наук вищої освіти України, Президент Міжнародної громадської організації «Євразійська асоціація правничих шкіл та правників»

ІВАНОВСЬКА
Алла
Миколаївна

Проректор зі стратегічного розвитку, наукової роботи та зовнішніх зв'язків, професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, доктор юридичних наук, професор

КІРИК
Алла
Юріївна

Експерт Консультаційного хабу для внутрішньо переміщених осіб «Допомога поруч», юрисконсульт I категорії юридичної клініки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, доктор філософії з права

СКОВОРОДНІКОВ
Олег
Васильович

Голова Федерації профспілок Хмельницької області

КОСТЯШКІН
Іван
Олександрович

Завідувач кафедри трудового, земельного та господарського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, доктор юридичних наук, професор

ШЕВЧУК
Інна
Володимирівна

Завідувач науково-дослідної частини Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, доктор наук з державного управління, доцент

ДАНІЛОВА
Анна
Вікторівна

Фахівець-1-ї категорії відділу з координації наукових заходів, міжнародного співробітництва та грантової діяльності науково-дослідної частини

ПУХКА
Юлія
Володимирівна

Викладач кафедри трудового, земельного та господарського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

СЕКЦІЯ 1

ЗАХИСТ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Костяшкін Іван Олександрович

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри трудового, земельного та господарського права

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Особливості здійснення земельних прав в умовах воєнного стану

Конституція України гарантує право власності на землю, що є передумовою формування надійного правового механізму набуття, здійснення та захисту відповідного права. Серед **конституційно-правових засади здійснення та захисту земельних прав варто виділити наступні (Стаття 13; 14; 41 Конституції України [1]):** право власності на землю гарантується; це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону; усі суб'єкти права власності рівні перед законом; право приватної власності є непорушним; примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості; примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану; використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі.

Указом Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року №64/2022[2], що був затверджений Законом України № 2102-IX, 24 лютого 2022 року в Україні введено воєнний стан, що, в свою чергу, зумовило низку обмежень конституційних прав громадян, які передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб, **включаючи можливість примусового відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності та видачі про це відповідних документів встановленого зразка.**

24 березня 2022 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану», яким визначено низку особливостей та обмежень у доступі та здійсненні права власності на землю в умовах воєнного стану шляхом доповнення Розділу X "Перехідні положення" Земельного кодексу України пунктами 27 і 28[3].

Розвиток відповідних новел знаходимо в:

- Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» від 12 травня 2022 року № 2247-IX;

- Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель» від 19 жовтня 2022 року №2698-IX;

- Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України» від 24 лютого 2023 року № 2952-IX.

Серед основних особливостей здійснення прав на землю за умов воєнного стану варто виділити наступні:

- Заборонено безоплатну передачу земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі.

• Не здійснюється передача органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування земельних ділянок державної, комунальної власності у власність, користування у період, коли функціонування Державного земельного кадастру призупинено.

• Передбачено автоматичне продовження дії на один рік існуючих договорів оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту, щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення незалежно від форми власності строк користування якими закінчився після введення воєнного стану до 19 листопада 2022 року;

• Визначено спеціальний порядок доступу та оформлення прав на земельні ділянки державної та комунальної власності, у період, коли функціонування Державного земельного кадастру призупинено на всій території України, шляхом укладання договору оренди з певними особливостями:

– договір оренди земельної ділянки укладається без проведення земельних торгів;

– земельна ділянка вважається сформованою з моменту укладення договору оренди і припиняє бути об'єктом цивільних прав з моменту припинення договору;

– термін оренди визначено до одного року.

• Враховуючи необхідність підтримання економіки держави законодавцем розширено коло випадків передачі земельних ділянок державної, комунальної власності в оренду без проведення земельних торгів для:

– а) розміщення виробничих потужностей підприємств, переміщених (евакуйованих) із зони бойових дій (у тому числі тих, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави);

– б) розміщення річкових портів (терміналів) на річці Дунай,;

– в) будівництва мереж електропостачання, газорозподільних, водопровідних, теплопровідних, каналізаційних мереж, електронних комунікаційних мереж, об'єктів магістральних газопроводів;

– г) розміщення морських портів.

• Перелік осіб, яким надається право на одержання в оренду без проведення земельних торгів земельної ділянки для розміщення виробничих потужностей підприємств, переміщених (евакуйованих) із зони бойових дій, визначаються спільним рішенням обласної, адміністрації, з території якої переміщуються (евакууються) виробничі потужності, та обласної, Київської міської військової адміністрації, на територію якої такі потужності переміщуються (евакууються).

• Встановлення та зміна цільового призначення земельної ділянки для зазначених цілей, а також для нового будівництва, реконструкції будівель для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб, об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури (крім об'єктів дорожнього сервісу), місць тимчасового зберігання відходів від руйнувань, зумовлених бойовими діями, терористичними актами, диверсіями або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків, допускається без дотримання правил співвідношення між видом цільового призначення земельної ділянки та видом функціонального призначення території, визначеним відповідною містобудівною документацією, за умови що розміщення на земельній ділянці відповідних об'єктів не призведе до порушення обмежень у використанні земель (у тому числі у сфері забудови), вимог нормативно-правових актів, будівельних норм та інших нормативних документів, обов'язковість застосування яких встановлена законодавством.

Серед обмежень умов такого договору оренди земельних ділянок, що поширюються на орендаря, варто вказати наступні заборони: зміни цільового призначення земельної ділянки; відчуження; застави (іпотека) права користування земельною ділянкою; передачі земельної ділянки в суборенду.

Орендар зобов'язаний здійснити розміщення об'єктів, для яких земельна ділянка передана в оренду, протягом строку, визначеного договором оренди земельної ділянки (з припиненням орендодавцем дії такого договору, якщо орендар не виконав це зобов'язання, в односторонньому порядку, без урахування волевиявлення орендаря).

• Для розміщення об'єктів для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб земельні ділянки комунальної власності надаються у постійне

користування виконавчим органом сільських, селищних, міських рад.

• У випадку, якщо на території, у межах якої розташована відповідна земельна ділянка, відсутня затверджена містобудівна документація на місцевому рівні, рішення про встановлення або зміну цільового призначення земельної ділянки приймається на підставі мотивованого висновку уповноваженого органу містобудування та архітектури сільської, селищної, міської ради (стаття 13 Закону України "Про архітектурну діяльність") щодо можливості розміщення на земельній ділянці відповідного об'єкта згідно з вимогами нормативно-правових актів.

• **Звільнено від плати за землю** (п. 69.14. підрозділу 10 розділу XX **Податкового кодексу України**) :

- за період з 1 січня 2022 року до 31 грудня 2022 року не нараховується та не сплачується плата за землю за земельні ділянки (земельні частки (паї), що розташовані на територіях активних бойових дій або на тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях України, та перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних осіб;

- починаючи з 1 січня 2023 року, за земельні ділянки (земельні частки (паї), що розташовані на територіях активних бойових дій або на тимчасово окупованих, які включені до відповідного Переліку, плата за землю не нараховується та не сплачується за період активних бойових дій або тимчасової окупації, до останнього числа місяця їх завершення.

• **Закон України Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб 20 жовтня 2014 року № 1706-VII** (стаття 17) передбачає сприяння з надання внутрішньо переміщеним особам кредитів на придбання земельних ділянок, придбання та будівництво житла. Вважаємо, що відповідні положення, в умовах повномасштабного вторгнення мають знайти детальну конкретизацію у спеціальному законодавстві, з метою, повноцінного доступу таких осіб до реалізації земельних прав.

Література:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/64/2022>

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022р. № 2145-IX [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>

Юшкевич Олена Геннадіївна
Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

Права дітей, що мають статус внутрішньо переміщеної особи

Вже майже 10 років в Україні йде війна, частина території тимчасово окупована, на частині ведуться бойові дії. З 2014 року українці, зокрема й діти, з Луганської та Донецької областей, Автономної Республіки Крим, почали переміщуватися, лишати свої домівки в пошуках безпеки та захисту. Після 24 лютого 2022 року з початком активних бойових дій, запровадженням воєнного стану в Україні, таке переміщення громадянина було масовості, масштабності.

За даними державного підприємства «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України» загальна кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (далі - ВПО) станом на 12 вересня 2023 року становить 4 892 444, серед яких діти до 18 років – 1 071 665, діти без супроводу – 403, діти, позбавлені батьківського піклування – 1 233, діти-особи з інвалідністю – 7 863, діти-сироти – 766 [1].

Статистичні дані наводяться також у дослідженні «Становище внутрішньо переміщених сімей із дітьми, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу в умовах війни» (2022 рік) [2], відповідно до яких 77% дітей-переселенців стали свідками обстрілів і бомбардувань, 73% перебували у сховищі, а майже 30% пережили окупацію, 4% маленьких українців пройшли через російські фільтраційні табори, а близько 8% дітей пережили голод та відсутність доступу до питної води.

Діти, що мають статус внутрішньо переміщеної особи (далі - діти-ВПО), разом із загальними правами дитини, регламентованими Конституцією України, актами міжнародного права, законами України, в тому числі «Про охорону дитинства», підзаконними нормативно-правовими актами, мають права ВПО, що безпосередньо є складовою статусу внутрішньо переміщеної особи.

Права дітей-ВПО закріплені у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб, зокрема дітей-ВПО [3]. Серед таких прав можна назвати наступні.

Право на захист від примусового внутрішнього переміщення або примусового повернення на покинуте місце проживання. Діти-ВПО як громадяни України, що перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання в Україні (ст. 3).

Право на взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. Заява про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи подається внутрішньо переміщеною особою, у тому числі неповнолітніми дітьми, особисто, а малолітніми дітьми, недієздатними особами або особами, дієздатність яких обмежено, - через законного представника (далі - заявник) (ст. 4).

Право на отримання документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, або документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус (ст. 6).

Право на соціальний захист, зокрема відновленням усіх соціальних виплат (ч. 2 ст. 7); право на отримання соціальних послуг відповідно до законодавства України за місцем реєстрації фактичного місця проживання такої внутрішньо переміщеної особи (ч. 3 ст. 7).

Право на забезпечення допоміжними засобами реабілітації, на одержання реабілітаційних послуг відповідно до законодавства за місцем проживання (ч. 7 ст. 7).

Право на продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування (ч. 9 ст. 7).

Право на безкоштовне харчування під час навчання у дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форми власності (ч. 10 ст. 7).

Право на: єдність родини; сприяння органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права у пошуку та возз'єднанні членів сімей, які втратили зв'язок внаслідок внутрішнього переміщення; безпечні умови життя і здоров'я; достовірну інформацію про наявність загрози для життя та здоров'я на території її покинутого місця проживання, а також місця її тимчасового поселення, стану інфраструктури, докільця, забезпечення її прав і свобод; створення належних умов для її постійного чи тимчасового проживання; оплату вартості комунальних послуг, електричної та теплової енергії, природного газу в місцях компактного поселення внутрішньо переміщених осіб за відповідними тарифами, встановленими на такі послуги та товари для населення; для багатодітних сімей, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено; сприяння у поверненні на попереднє місце проживання; забезпечення лікарськими засобами у випадках та порядку, визначених законодавством; надання необхідної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я; влаштування у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади; отримання соціальних та адміністративних послуг за місцем перебування; безкоштовний проїзд для добровільного повернення до свого покинутого постійного місця проживання у всіх видах громадського транспорту у разі зникнення обставин, що спричинили таке переміщення; отримання гуманітарної та благодійної допомоги; інші права, визначені Конституцією та законами України (ч. 1 ст. 9).

Права відповідно до Конституції, законів та міжнародних договорів України, як і інші громадяни України, що постійно проживають в Україні. Забороняється дискримінація дітей-ВПО при здійсненні ними будь-яких прав і свобод на підставі, що вони є внутрішньо переміщеними особами (ст. 14).

В свою чергу, ЮНІСЕФ закликає уряди держав вжити шість дій для досягнення рівних прав та можливостей для всіх дітей-ВПО: надати рівну підтримку всім дітям, звідки б вони не походили; визнати дітей-біженців, мігрантів та переміщених осіб насамперед дітьми – з правами на захист, розвиток та участь; розширити колективні дії для забезпечення ефективного доступу до основних послуг, зокрема охорони здоров'я та освіти, для всіх дітей та сімей, які вимушено покинули свої домівки, незалежно від статусу; захищати дітей-біженців, мігрантів та переміщених осіб від дискримінації та ксенофобії; покласти край згубним практикам прикордонного контролю та затриманню дітей при імміграції; розширити можливості молоді з-поміж біженців, мігрантів та переміщених осіб, щоб вони могли розкрити свої таланти та повною мірою реалізувати свій потенціал[4].

Література:

1. Внутрішньо переміщені особи. URL: <https://www.ioc.gov.ua/dashboardVpo/>.
2. Становище внутрішньо переміщених сімей із дітьми, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу в умовах війни: результати дослідження. URL: <http://surl.li/fjgts>.
3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014N^o 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.
4. Зараз у світі переміщено майже 37 мільйонів дітей – більше, ніж коли-небудь. URL: <http://surl.li/lbdot>.

Олійник Анастасія Олександрівна

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Захист трудових прав працівників Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини

У сучасному світі захист прав людини є однією із найважливіших складових справедливого та гуманного суспільства. Трудові права працівників, зокрема, визнаються одними з фундаментальних прав людини, і їх захист є обов'язковою функцією Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який виступає як незалежний орган для забезпечення дотримання прав і свобод громадян в Україні.

Відповідно до ст. 101 Конституції України парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, а ч. 3 ст. 55 Конституції проголошує право кожного звертатися до Уповноваженого за захистом своїх прав[1]. Його правовий статус, крім Конституції України, регламентується Законом України від 23.12.1997 р. «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», а також Законом України «Про державну службу».

Основними функціями уповноваженого з прав людини є: відновлююча – виправлення несправедливостей, які сталися у відношенні до людини, і відновлення порушених прав і свобод. Ця функція передбачає реагування на порушення прав громадян державними органами, органами місцевого самоврядування, посадовими особами та державними службовцями; посередницька – сприяння вирішенню конфліктів та проблем шляхом посередництва між сторонами. Ця роль полягає в сприянні вирішенню спорів і конфліктів шляхом діалогу та домовленості; правотворча – виявлення прогалин та суперечностей у законодавстві, що регулює права і свободи людини і громадянина. Ця функція передбачає удосконалення законодавства та приведення його у відповідність із загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права; інформаційно-виховна – виконання ролі просвітника у справі прав і свобод людини. Він надає інформацію та освітні заходи з питань прав людини та методів їх захисту, сприяючи підвищенню обізнаності громадян у цій сфері [2].

Щодо захисту трудових прав омбудсмен виконує такі завдання: прийняття скарг та звернень - громадяни мають право подавати до Уповноваженого скарги та звернення стосовно порушень їхніх трудових прав. Уповноважений зобов'язаний розглядати ці скарги та вживати необхідні заходи для їхнього врегулювання; розслідування порушень - Уповноважений має право проводити розслідування випадків порушень трудових прав і подавати висновки та рекомендації щодо відновлення прав потерпілих. Це важливо для забезпечення справедливості та відшкодування збитків; інформаційна робота - впровадження інформаційної роботи з метою підвищення обізнаності громадян щодо їхніх трудових прав. Це може включати в себе публікацію інформаційних матеріалів, організацію навчальних заходів та надання консультацій[3].

Також до одних із важливих завдань Уповноваженого з прав людини у сфері праці слід включити завдання співпраці та взаємодії з іншими структурами з метою досягнення позитивних результатів у забезпеченні дотримання трудового законодавства і використання його ресурсів для подолання прогалин у функціонуванні інших механізмів захисту трудових прав працівників. Ситуації можуть виникати, коли зусилля Уповноваженого можуть стати ефективними, особливо тоді, коли інші методи захисту особистих трудових прав працівників з різних причин не призводять до очікуваних результатів. Важливо пам'ятати, що нормальне функціонування трудових відносин також залежить від дотримання моральних та етичних норм, а також створення сприятливого психологічного клімату на робочому місці[2].

У захисті трудових прав найкращим є саме омбудсмен, адже він підтримує осіб, надає консультації та допомогу особам, які стали жертвами порушень

трудо­вих прав. Важ­ли­вим є те, що Упов­но­ва­же­ний з прав лю­ди­ни мо­же звер­та­ти­ся до вла­д­них ор­ганів, вклю­чаю­чи Вер­хов­ну Ра­ду та уряд, з ре­ко­мен­да­ці­ями що­до вдос­ко­на­ле­н­ня тру­до­во­го за­ко­но­дав­ства та його ви­ко­на­н­ня. Та­кож він бе­ре учас­ть у роз­ви­тку со­ці­аль­но­го ді­а­ло­гу між пра­ців­ни­ка­ми, ро­бо­то­дав­ця­ми та вла­д­ни­ми ор­га­на­ми, що сприяє ви­рі­шен­ню кон­ф­лі­ктів та по­кра­щен­ню умов пра­ці.

От­же, Упов­но­ва­же­ний Вер­хов­ної Ра­ди Ук­раї­ни з прав лю­ди­ни є клю­чо­вим ор­га­ном для за­хи­сту тру­до­вих прав пра­ців­ни­ків в Ук­раї­ні. Його зав­дан­ня вклю­чаю­ть в се­бе при­ймання ска­рг, роз­слі­ду­ван­ня по­ру­ше­нь, звер­нен­ня до ор­ганів вла­ди, пуб­лі­ка­цію зві­тів та ре­ко­мен­да­цій, а та­кож про­ве­ден­ня про­сві­т­ниць­кої ді­яль­но­сті. Це сприяє за­без­пе­чен­ню до­тримання та від­но­в­ле­н­ню прав пра­ців­ни­ків і під­ви­щен­ню ста­ну тру­до­вих від­но­син в Ук­раї­ні.

Лі­те­ра­ту­ра:

1. Кон­сти­ту­ція Ук­раї­ни від 28 чер­в­ня 1996 р. № 30 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Ла­гу­ті­на І. В. За­хист Упов­но­ва­же­ним з прав лю­ди­ни осо­б­ис­тих не­ма­й­но­вих тру­до­вих прав пра­ців­ни­ків. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50595744.pdf>

3. Упов­но­ва­же­ний Вер­хов­ної Ра­ди Ук­раї­ни з прав лю­ди­ни URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/pro-nashu-robotu>

Кобрін Андрій В'ячеславович

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Захист трудових прав працівників Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини

Внутрішнє переміщення осіб стало неодноразовою реальністю для України, особливо під час збройних конфліктів та надзвичайних ситуацій. Захист конституційних прав і свобод цієї категорії громадян у сфері трудового права є надзвичайно важливою справою, оскільки саме праця є одним із основних аспектів життя людини.

Конституція України забезпечує загальні права і свободи для всіх громадян, незалежно від їхнього статусу. Зокрема, стаття 43 гарантує право на працю, а стаття 30 запевняє недоторканість житла, що є важливою умовою для нормального функціонування працівника. Крім того, Конституція України визначає основні принципи соціального захисту, що мають стосуватися і ВПО.

Однак, на практиці, ВПО часто стикаються з труднощами у забезпеченні своїх прав у сфері трудового законодавства. Це може бути пов'язано з недостатньою правовою освітою, стигматизацією чи навіть зловживанням деякими недобросовісними роботодавцями. Важливо наголосити на необхідності ефективної інформаційної підтримки та освіти ВПО щодо їхніх трудових прав та можливостей в умовах внутрішнього переміщення.

Однією з основних проблем у цьому контексті є відсутність чітких механізмів захисту прав ВПО на ринку праці. Важливо вдосконалити законодавство та створити ефективні механізми контролю за його виконанням, а також розробити програми підтримки для ВПО, спрямовані на їх інтеграцію в ринок праці.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) становлять значну частину сучасного суспільства. Вони, внаслідок конфліктів, природних катастроф чи інших надзвичайних подій, були змушені залишити свої домівки та шукати притулок у інших регіонах. У зв'язку з цим, проблема захисту їхніх прав та свобод стає надзвичайно актуальною.

ВПО у багатьох країнах, включаючи Україну, є однією з найвразливіших категорій населення, яка потребує особливого захисту та підтримки з боку держави та міжнародних організацій. У зв'язку зі збройним конфліктом на сході України від 2014 року, більше мільйона громадян стали ВПО, позбавлені свого звичайного місця проживання та часто опинилися в складних соціальних умовах. Однією з ключових гарантій є Конституція України, яка закріплює права та свободи людини і громадянина. Згідно з її положеннями, ВПО мають право на житло, медичну допомогу, освіту та соціальний захист. Також, їм гарантується недоторканість особистого життя, свобода думки, слова та вираження.

Однак реалізація цих прав часто ускладнюється внаслідок складнощів інтеграції та недостатньої підтримки з боку держави. Багато ВПО зіштовхуються з проблемами пошуку роботи та житла, а також відчують дискримінацію соціального та економічного характеру.

Додатково, Україна ратифікувала ряд міжнародних документів, спрямованих на захист прав людини, включаючи Всесвітню Декларацію прав людини та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Ці документи встановлюють міжнародні стандарти щодо захисту прав та свобод кожної особи, незалежно від її статусу. Для захисту конституційних прав ВПО, Україна приєдналася до міжнародних конвенцій, таких як Європейська конвенція з прав людини, яка надає можливість громадянам звертатися до Європейського суду з прав людини у випадках порушення їхніх прав в Україні. Це створює додатковий рівень захисту для ВПО.

Невід'ємною складовою захисту конституційних прав і свобод ВПО є діяльність громадських організацій та громадських активістів. Вони відіграють важливу роль у наданні правової допомоги, соціальної підтримки та популяризації проблем ВПО.

Усе більша увага суспільства до цієї проблеми вказує на необхідність системних рішень та поліпшення механізмів захисту конституційних прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Однією з ключових стратегій є сприяння їхній соціальній адаптації та інтеграції, що має забезпечити їхній повноцінний участь у суспільстві.

У підсумку, захист конституційних прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні є важливим аспектом правової системи країни та вимагає постійного удосконалення законодавства, ефективних заходів соціальної підтримки, а також зусиль для усунення стигматизації і забезпечення повного визнання прав цієї вразливої категорії населення.

СЕКЦІЯ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Сіньова Людмила Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

провідний юрист Центру проблем імплементації європейського соціального права

Навчально-наукового інституту права Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб до Овідіопольської селищної громади Одеського району Одеської області

Повномасштабна війна росії проти України спричинила різке збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб. Внутрішньо переміщеною особою (далі – ВПО) є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Найбільшими труднощами, з якими зіткнулися переселенці стало працевлаштування, фінансові та житлові питання. Більше того, забезпечення нормальних умов життєдіяльності та недопущення дискримінації у сфері праці та пошук шляхів підвищення ефективності щодо внутрішньо переміщених осіб надзвичайно важливі для України в сучасних умовах реалізації стратегічного курсу побудови соціально орієнтованої ринкової економіки та інтеграції у світовий економічний та правовий простір [1, с. 520].

Станом на 31 травня 2023 року на території Овідіопольської селищної громади Одеського району Одеської області зареєстровано 776 ВПО. На протязі всієї війни місцева громада працює та допомагає даній категорії осіб. Овідіопольською селищною радою та різними фондами ВПО постійно надається гуманітарна допомога у вигляді продуктів харчування, дитячого харчування, дитячих підгузків та засобів жіночої гігієни та інше.

Але і на сьогоднішній день в громаді є проблеми з житлом та працевлаштуванням, які залишаються найбільшими бар'єрами на шляху соціальної інтеграції ВПО.

З метою ефективного вирішення зайнятості населення, Овідіопольською селищною радою було організовано участь ВПО, які перемістилися до Овідіопольської громади та учнів старших класів Овідіопольського ЗЗСО ім. Т.Шевченка у «Ярмарці вакансій», яку провів Одеський обласний центр зайнятості за участю представників Одеської обласної ради та Одеської районної військової адміністрації. На «Ярмарці вакансій» було представлено понад 1200 актуальних вакансій та взяло участь понад 70 роботодавців, що дало можливість ВПО: одразу пройти співбесіду; отримати інформацію щодо проходження професійного навчання, з метою опанування актуальних професій; отримати ваучер, що надає право безоплатно пройти навчання за кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття; отримання консультацій щодо можливості отримання мікрогрантів для відкриття та розвитку власної справи. Учні старших класів були ознайомлені з інформацією щодо можливості вступу до професійних (професійно-технічних) та вищих учбових закладів.

На прикладі Овідіопольської громади ми бачимо небайдужість громадян, спеціалістів Відділу соціальної політики та керівництва Овідіопольської селищної

ради та ін. представників до проблем ВПО.

Юридичного визначення соціальної адаптації ВПО чи розмежування адаптації від інтеграції не існує, а її критерії різні експерти окреслюють доволі різноманітно. В дослідженнях Міжнародної організації з міграції (МОМ) зазвичай зазначається, що соціальна адаптація ВПО – це процес адаптації людей, які були змушені покинути своє місце проживання через конфлікти, насильство, природні катастрофи чи за інших подібних причин, до нового соціального та культурного середовища [2].

Варто наголосити, що КМ України ухвалив рішення про реалізацію експериментального проекту щодо надання окремих соціальних послуг найбільш вразливим категоріям громадян. Йдеться про осіб, які через бойові дії або тимчасову окупацію опинилися в складних життєвих обставинах. Соціальні послуги будуть надаватися у закладах охорони здоров'я, які належать до сфери управління Міністерства соціальної політики. Зокрема, серед таких закладів – окремі санаторії у Трускавці та Миргороді. У межах реалізації експериментального проекту передбачено 4 соціальні послуги: надання притулку; підтриманого проживання; стаціонарний догляд та соціальна адаптація. Отже, такі послуги безоплатно надаватимуться людям похилого віку й особам з інвалідністю з числа ВПО. Таким чином, найбільш незахищеним громадянам буде гарантовано не тільки прихисток, а й соціальну підтримку з урахуванням індивідуальних потреб [3].

Слід наголосити, що територіальні громади, які приймають ВПО, потребують уваги та підтримки з боку держави, адже саме вони є надійною опорою для вимушених переселенців. Тому, якісна організація роботи на рівні громад дає відповіді на ряд ключових питань, з якими зіштовхуються ВПО, а це: забезпечення соціального захисту, забезпечення місцем проживання, працевлаштування, надання медичної допомоги, влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади та ін.

Таким чином, держава має сприяти соціальній інтеграції ВПО до життя у нових для них територіальних громадах, де вони планують залишитися на тривалий час або назавжди, а також сприяти вирішенню конфліктних ситуацій ВПО. Для розуміння існуючих проблем слід регулярно обговорювати та розробляти ефективні інструменти на всіх рівнях.

Література:

1. Сінцова Л.М. Юридичні гарантії реалізації трудових прав вимушених переселенців // Розвиток трудового потенціалу як складова соціальної безпеки України: монографія / С.В. Вишновецька, М.І. Іншин, В.Л. Костюк, І.С. Сахарук та ін. / за ред. М.І. Іншина, І.С. Сахарук – Київ: ФОРМ МАСЛАКОВ, 2018 – 544 с. URL: <https://r-donnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1123/%D0%90%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%B5%D0%B2%D0%B03.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Соціальна адаптація ВПО: які інструменти для підтримки переселенців потребують впровадження URL: <https://sss-ua.org/news/soczialna-adaptacija-ya-vpo-yaki-instrumenty-dlya-pidtrymky-pereselencziv-potrebuyut-vprovadzhennya/> (дата звернення 20.09.2023)
3. Соціальні послуги для окремих категорій ВПО: Уряд підтримав експериментальний проект URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/sotsialni-posluhy-dlia-okremykh-katehorii-vpo-uriad-pidtrymav-eksperymentalnyi-proekt> (дата звернення 19.09.2023)

Гудима Тетяна Віталіївна

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Трудові гарантії та пільги для військовослужбовців

Військова служба — державна служба особливого характеру, пов'язана із захистом України, незалежністю та територіальною цілісністю. Громадянам України час проходження військової служби зараховується до стажу, а саме: страхового, стажу роботи, роботи за фахом та стажу державної служби.

Військовослужбовці України користуються всіма правами і свободами громадян, передбаченими Конституцією та іншими нормативними актами.

Через особливий характер військової служби військовослужбовці мають особливий статус.

Статус військовослужбовців — це сукупність гарантій, передбачених Конституцією України.

Права і свободи, а також обов'язки і відповідальність, передбачені законами України та іншими нормативно-правовими актами.

Слід підкреслити, що держава покладається на забезпечення соціального захисту: особи, які проходять військову службу в Збройних Силах України та інших військових організаціях є соціально захищеними.[ч.5 ст.17] [1].

Права, пільги, свободи та законні інтереси, встановлені військовослужбовцям та членам їх сімей.

Забезпечення соціального захисту військовослужбовців, компенсація окремих обмежень їх прав та свободи, пов'язані з військовою службою та стимулюють інтерес до військової служби.

Закон передбачає основні права військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»:

- забезпечення продуктами харчування, матеріалами та іншим матеріальним забезпеченням відповідно до встановлених норм [ст. 9] [3];
- Військові заклади охорони здоров'я надають безоплатно кваліфіковану медичну допомогу та забезпечують їх особам або в екстрених випадках - державним або комунальним закладом охорони здоров'я за власний рахунок Міністерство оборони України, інші військові форми, створені відповідно до законів України та Правоохоронних органів [ст. 11] [2];
- Військовослужбовці, учасники бойових дій та прирівняні до них особи, ветерани, які беруть безпосередню участь в антитерористичній операції або виконують службово-бойові завдання в екстремальних (бойових) умовах обов'язково отримують безкоштовну психологічну та медико-психологічну реабілітацію у відповідних центрах та відшкодування витрат на проїзд до цих центрів.

Підсумовуючи, варто зазначити, щоповномасштабне вторгнення в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, принесло серйозні зміни в соціально-економічну сферу країни. Гарантії безпеки праці та добробуту військовослужбовців стало одним із ключових завдань в умовах конфлікту.

Невід'ємною частиною національної безпеки є належний соціальний захист військовослужбовців, забезпечення їх бойової готовності та морально-психологічного благополуччя у критичні моменти. Поглиблене вивчення та впровадження передового досвіду у цій сфері сприятиме зміцненню обороноздатності України та забезпеченню внутрішньої стабільності.

Література:

1. Трудові гарантії та пільги для військовослужбовців URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/trudovi-garantiyi-ta-pilgy-dlya-vijskovosluzhbovcziv/>

2. Особливості внесення записів до трудової книжки мобілізованого URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%96%D0%B2_%D0%B4%D0%BE_%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97_%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B6%D0%BA%D0%B8_%D0%BC%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE

3. Які пільги передбачено для військовослужбовців URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/yaki-pilgi-peredbacheno-dlya-vijskovosluzhbovciv/>

4. Трудові гарантії та пільги для військовослужбовців і членів їх сімей URL: <https://pol.dcz.gov.ua/publikaciya/trudovi-garantiyi-ta-pilgy-dlya-viyskovosluzhbovciv-i-chleniv-yih-simey>

5. Права осіб: трудові гарантії військовослужбовців URL: <https://minjust.gov.ua/m/tvoe-pravo-trudovi-garantii-viyskovoslujbovtziv>

СЕКЦІЯ 3

ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Купіна Людмила Францівна

доктор юридичних наук, професор, завідувачка відділу публічно-правових досліджень Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України

Взаємодія громадянського суспільства та держави в забезпеченні зайнятості внутрішньо переміщених осіб

Держава забезпечує реалізацію державної політики через систему державних органів, які є складовою інституційного механізму по забезпеченню прав людини відповідно до міжнародних стандартів та правил, в контексті євроінтеграції України.

Інституційний механізм по забезпеченню соціальних прав людини в Україні, у тому числі в сфері зайнятості характеризується системою формальних та неформальних взаємозв'язків, які сприяють розвитку та усталенню міжнародних практик по дотриманню рівності прав та можливостей, запобіганню дискримінації, подоланню гендерних стереотипів задля досягнення розбудови демократичного прогресивного суспільства. На нашу думку, ключову роль для зміцнення позицій інституційного механізму, при виконанні поставлених цілей, відіграє взаємодія держави та представників громадянського суспільства з питань, пов'язаних із забезпечення прав громадян, особливо тих, котрі через збройну агресію росії переїхали з постійного місця проживання в інші регіони України та отримали статус внутрішньої переміщеної особи (надалі - ВПО).

Громадські організації здійснюють вагомий внесок в реалізацію повноважень органів інституційного механізму та надають підтримку в соціалізації ВПО на нових місцях проживання ще з 2014 року після окупації Криму та Донбасу. Діяльність громадських організацій сприяла реалізації органам державної влади та місцевого самоврядування глибше пізнати проблеми, з якими стикають люди при переміщеннях та налагодити механізми взаємодії влади, суспільства, міжнародних організацій та осіб, що потребують соціальної підтримки чи захисту. На сьогодні важливим інструментом в забезпеченні реалізації прав ВПО є взаємодія громадських організацій з владою через функціонування Рад з питань внутрішньо переміщених осіб, які були створені при обласних військових адміністраціях. Як зазначила віцепрем'єр - міністерка України - Міністерка з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, такі прояви самоорганізації українців є абсолютно необхідними та актуальними. Вони допоможуть людям не відчувати себе ізольованими. Вони допоможуть владі чути проблеми ВПО. Вони допоможуть скоординувати зусилля з нашими міжнародними партнерами[1]

З лютого 2022 року громадські організації стали ключовими стейкхолдерами у спрямуванні напрямів соціальної політики держави на посилення захисту ВПО, а також подолання дискримінаційних проявів у суспільстві щодо них за різними ознаками. Доволі часто можна спостерігати за діяльністю громадських організацій, котрі за підтримки міжнародних благодійних фондів, іноземних неурядових структур чи фінансових донорів забезпечують реалізацію різного роду соціальних проектів, метою яких є розробка пропозицій щодо корегування напрямів соціальної політики в частині забезпечення прав як внутрішньо переміщених осіб, так й осіб, що постійно проживали на території відповідної громади та у зв'язку із війною потребують підтримки з боку держави.

Вказана діяльність є формою взаємодії інститутів громадянського суспільства із владою, яка корелюється із завданнями Національної Стратегії розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 - 2026 роки, що затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021, за змістом якої така взаємодія має відбуватися на всіх етапах реалізації державної

політики: проведення аналізу стану реалізації державної політики у відповідній сфері та визначення тенденцій, виокремлення проблем, вироблення варіантів їх розв'язання, розроблення проектів рішень, їх імплементації та моніторингу реалізації, оцінювання результативності [2]. Такі підходи застосовуються владою з огляду на те, що громадські організації мають швидку та дієву реакцію на нагальні проблеми чи виклики суспільства, високий ступінь фаховості при проведенні аналітичних досліджень та формуванні рекомендацій чи пропозицій щодо вчинення конкретних дій для реформування законодавства чи його адаптації до права ЄС із орієнтиром на міжнародні правила та стандарти, у тому числі щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, а також проводять потужну інформаційно-навчальну роботу зі своїми однодумцями - іншими представниками громадського сектору, що популяризує інститути громадянського суспільства як рушійну силу в розвитку демократичного суспільства. Розвиток інститутів громадянського суспільства здійснюється через організацію міжнародних та всеукраїнських заходів метою яких є пошук спільних рішень щодо нагальних проблем українців. Одним із таких заходів є Форум розвитку громадянського суспільства. Це найбільша національна платформа для навчання, спілкування та обміну досвідом у сфері організаційного розвитку благодійних та громадських організацій, який вперше відбувся у 2012 році і відтоді щороку кількість учасників та об'єм суспільної уваги до Форуму збільшується. Організатором Форуму є ICAP «Єднання», який запрошує до партнерства у проведенні події велику кількість донорів та партнерів: Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Уряд Швеції (Sida), Програму розвитку ООН в Україні, Представництво ЄС в Україні, Фонд Ч.С. Мотта, Міжнародний фонд «Відродження» тощо.

Консолідація зусиль представників громадських організацій в такий спосіб дозволяє не лише обмінюватися досвідом у реалізації соціальних проектів, а й сприяє подоланню викликів та загроз через використання результатів роботи проведених заходів, в діяльності держави по зміні підходів, напрямів державної політики з врахуванням рекомендацій по її реформуванню, особливо при організації зайнятості ВПО.

З огляду на сказане, на нашу думку, представникам громадянського суспільства варто звернути увагу на збереження ролі трудового договору при організації зайнятості ВПО та спрямуванні напрямів локальних та державних політик на забезпечення реалізації права на працю ВПО через працевлаштування. Нам вбачається, що нинішня соціальна політика розвивається в напрямі реалізації державних програм фінансово-економічного змісту, які не в повній мірі орієнтовані на активний розвиток зайнятості населення через інститут трудових відносин. Так, за офіційною інформацією сайту Державної служби зайнятості, станом на липень 2023 року основний акцент в наданні державної підтримки ВПО, здійснюється на порядок отримання мікрогрантів на відкриття власної справи, що виходить за межі предмету трудового права. Зрозуміло, що держава використовує всі правові інструменти для перепрофілювання чи профорієнтації осіб, які шукають роботу, але чи не є такий спосіб стимуляцією до розвитку підприємницької діяльності, ризик виконання якої бере на себе особа, у тому числі відповідальність за створення нових робочих місць та забезпечення належних умов праці? Звісно, що в цьому є позитив, але соціальна політика в сфері зайнятості має забезпечувати баланс інтересів держави та особи, що шукає роботу та котра не завжди має хист до підприємництва, а може себе реалізувати виключно у разі організації її праці роботодавцем, який має досвід організації праці працівників. Тому, на нашу думку, орган який є централізованою системою державних установ у сфері працевлаштування, до завдань якого належить забезпечення комплексного вирішення питань, пов'язаних з регулюванням зайнятості населення, професійною орієнтацією, соціальною підтримкою тимчасово безробітних громадян має реалізовувати соціальну політику держави шляхом розробки та впровадження програм пов'язаних саме із розвитком сталих трудових відносин. Адже наявність останніх у системі суспільних відносин гарантує, у разі втрати роботи чи вимушеного переміщення, належний соціальний захист та забезпечує виконання міжнародних зобов'язань щодо реалізації ефективної політики зайнятості, що спрямовується на виконання п'ятої

стратегічної цілі Національної економічної стратегії до 2030 року - забезпечення рівних прав та можливостей для кожного, інклюзії та безбар'єрності, високого рівня соціального захисту для гідного життя; підвищення рівня зайнятості жінок і чоловіків відповідних вікових груп та скорочення розриву в оплаті праці жінок і чоловіків [3]. Варто зазначити, що незважаючи на наявність окремих положень Національної стратегії спрямованих на вдосконалення політики зайнятості, в основному її зміст орієнтований більше на розвиток економічної складової державної політики, що досить мало сприяє реформуванню трудового законодавства як основного регулятора відносин по реалізації людиною права на працю. Фактично, зміст Національної стратегії не сприяє модернізації трудового права шляхом гармонізації із правом ЄС щодо політики зайнятості, оскільки стратегічні цілі, в основному, орієнтовані на розвиток підприємництва як ключового ресурсу економічної політики, що в свою чергу знижує ефективність правових інструментів, які мають забезпечувати соціальну політику по сприянню розвитку зайнятості через укладення трудових договорів та дає підстави вважати про неузгодженість національних стратегічних цілей щодо розвитку соціальної та економічної політики.

Цю проблему можливо вирішити через оновлення трудового законодавства шляхом прийняття нового кодифікованого акту, який в часі врегулює трудові відносини з врахуванням євроінтеграційного шляху України, умов воєнного стану і післявоєнного відновлення нашої країни. Окрім того, необхідно підвищувати престиж роботи за трудовим договором шляхом проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення, проведення заходів, метою яких буде поглиблення знань щодо ролі трудового договору в процесі праці, а також впровадження політики рівності в зайнятості. Неабияку роль в цьому процесі відіграють наукові установи та вищі навчальні заклади, котрі розробляють проблеми взаємодії держави, особи та громадянського суспільства, обговорюють їх на наукових заходах і пропонують шляхи нормативно-правового врегулювання..

Література:

1. Інтеграція в громаду. Електронний ресурс. URL.:<https://sss-ua.org/news/integracziya-v-gromadu-ta-praczevlashtuvannya-u-ternopoli-obgovoryly-prioritytetni-pytannya-shhodo-pereselencziv/> (дата звернення 15.07.2023).
2. Про затвердження Національної Стратегії розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 -2026 роки. Указ Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021. *Голос України* № 187 від 01.10.2021 р.
3. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова Кабінету міністрів України від 3 березня 2021 року. *Урядовий кур'єр* №45 від 06.03. 2021 р.

Андрушко Алла Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового, земельного та господарського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Трудові гарантії внутрішньо переміщених осіб

Україна забезпечує дієву підтримку і допомогу в подоланні викликів, спричинених війною, для внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО). Одним з інструментів підтримки є трудові гарантії для ВПО. Відповідно до п. 4 ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщена особа, яка звільнилася з роботи (припинила інший вид зайнятості), за відсутності документів, що підтверджують факт звільнення (припинення іншого виду зайнятості), періоди трудової діяльності та страхового стажу, реєструється як безробітна та отримує допомогу по безробіттю, соціальні та інші послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття відповідно до законодавства.

Внутрішньо переміщена особа, яка не мала можливості припинити трудовий договір (інший вид зайнятості) відповідно до п. 1ст. 36, ст.ст. 38,39 КЗпП України у зв'язку з неможливістю продовження роботи за таким трудовим договором (іншого виду зайнятості) за попереднім місцем проживання, для набуття статусу безробітного та отримання допомоги по безробіттю і соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття має право припинити такий трудовий договір в односторонньому порядку, подавши до центру зайнятості за місцем проживання внутрішньо переміщеної особи заяву на ім'я роботодавця про припинення трудового договору. Датою припинення трудового договору є день, наступний за днем подання такої заяви. Центр зайнятості за місцем проживання внутрішньо переміщеної особи у день припинення трудового договору повідомляє про це роботодавця (будь-якими засобами комунікації, у тому числі електронними). У разі якщо у таких осіб не розірвані трудові договори з роботодавцем, що перебуває на непідконтрольній території або щодо якого відсутня інформація про місце перебування, заява зберігається у територіальному органі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, на підконтрольній території до моменту деокупації (розблокування) відповідних територій, після чого протягом 7 календарних днів повідомляє роботодавця (будь-якими засобами комунікації, у тому числі електронними); територіальний орган Пенсійного фонду України; територіальний орган Державної податкової служби.

Взята на облік внутрішньо переміщена особа, яка не має документів, необхідних для надання статусу безробітного, отримує статус безробітного без вимог, що застосовуються за звичайної процедури. До отримання документів та відомостей про періоди трудової діяльності, заробітну плату (дохід), страховий стаж допомога по безробіттю таким особам призначається у мінімальному розмірі, встановленому законодавством на випадок безробіття.

Відповідно до статті 43 Закону України „Про зайнятість населення” статусу безробітного може набути, зокрема особа працездатного віку до призначення пенсії (зокрема на пільгових умовах або за вислугу років), яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів, готова та здатна приступити до роботи. Для надання статусу безробітного особа, яка шукає роботу, подає заяву про надання статусу безробітного (у тому числі засобами електронної ідентифікації) до центру зайнятості, який обирає для обслуговування. Для отримання довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи така особа звертається із заявою до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення районних, районних у місті Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад за місцем проживання у порядку, встановленому Постановою Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 509 «Про порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи».

Зазначимо, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України „Про внесення змін до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи” від 13.03.2022 року № 269 у період дії воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 „Про введення воєнного стану в Україні”, внутрішньо переміщена особа для отримання довідки може звернутися до уповноваженої особи виконавчого органу сільської, селищної, міської ради або центру надання адміністративних послуг. Уповноважена особа територіальної громади / центру надання адміністративних послуг приймає рішення та видає довідку внутрішньо переміщеній особі і реєструє заяву з формуванням електронної справи з використанням інформаційних систем Мінсоцполітики для включення інформації про внутрішньо переміщену особу до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб.

Слід підкреслити, що сьогодні роботодавці користуються урядовою програмою підтримки роботодавців за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб та отримують компенсацію. Мета програми - пришвидшити адаптацію людей, що змушені були переїхати з небезпечних регіонів, та підвищити рівень зайнятості серед населення. За кожного працевлаштованого з числа ВПО держава виплачує роботодавцю компенсацію у розмірі мінімальної заробітної плати впродовж 2 місяців.

Таким чином, трудові гарантії для ВПО мають важливе значення в Україні, яка забезпечує дієву підтримку і допомогу в подоланні викликів, спричинених війною.

Тищенко Олена Володимирівна
докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри трудового права
та права соціального забезпечення ННІ права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Черноус Світлана Миколаївна
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри трудового права та права соціального забезпечення
ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Директорка центру проблем імплементації європейського соціального права
ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Проблеми реформування соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні

Міграція населення – це явище, яке супроводжує історію людства багато віків. Цілком природно, що кожній людині притаманно прагнення пошуку більш сприятливого життєвого середовища для себе і своєї родини. Міграція у перекладі з латини «migratio» означає –переселення [1]. В Академічному тлумачному словнику української мови, зміст поняття «міграція» розкривається, як «переселення народів у межах країни або з однієї країни в іншу» [2]. Практика засвідчує, що найпоширенішими причинами, що спонукають до зовнішньої та внутрішньої міграції населення – це воєнні дії на території, де проживає особа, а також екологічні катастрофи та соціально-економічні проблеми ринку праці, які супроводжуються поглибленням зубожіння населення тієї чи іншої держави. З метою посилення захисту значної кількості громадян держав-членів Ради Європи, що змушені залишати свої будинки або місця постійного проживання, Комітетом міністрів Ради Європи на 961-му засіданні заступників міністрів 5 квітня 2006 року було ухвалено Рекомендацію Ради Європи державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб. У п. 4 даної Рекомендації наголошується, що захист внутрішньо переміщених осіб та їхніх прав, а також постачання їм гуманітарної допомоги є першорядним обов'язком відповідної держави [3]. Тобто, визнання особливих потреб та необхідності підтримки внутрішньо переміщених осіб через їхнє вимушене переселення, визнається як один зі стратегічних напрямків не лише європейської, а й світової спільноти.

Війна, розв'язана в Україні державою агресором у 2014 році, спричинила масове явище внутрішньої міграції населення. Виникла нагальна потреба напрацювання національного законодавства у частині правового регулювання соціального захисту населення, яке змушене було покинути свої місця проживання у зв'язку з тимчасовою окупацією частини території України та бойовими діями. У цих складних умовах, було прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII, згідно ст.1 якого, внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [4]. Слід зазначити, що у початковій редакції статті 1 цитованого вище закону до внутрішньо-переміщених осіб відносилися лише громадяни України. І тільки у 2016 році набули чинності зміни та доповнення щодо розширення кола осіб, які за визначених обставин відносяться до внутрішньо переміщених осіб, йдеться про іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах постійно проживають в Україні й змушені були покинути своє місце проживання [5]. З метою формування автоматизованого банку відомостей для забезпечення єдиного державного обліку фізичних осіб, які є внутрішньо переміщеними, постановою Кабінету Міністрів України від 22 вересня

2016 р. № 646 був затверджений Порядок створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб. Функції організації контролю за доступом до бази даних і проведення аналізу внесеної до неї інформації про внутрішньо переміщених осіб покладалось на Міністерство соціальної політики України [6]. Вивчаючи показники статистики внутрішнього переміщення населення в Україні у 2014-2016рр., дослідниця В. Смаль, констатує, що у 2014 році Україна вдруге у своїй новітній історії постала перед проблемою внутрішньо переміщених осіб. Перший досвід масового переміщення населення був пов'язаний з аварією на Чорнобильській АЕС у 1986 році, коли понад 116 тис осіб було переселено з радіоактивно забруднених територій. За статистичними даними на 6 червня 2016 року, в Україні було взято на облік 1 785 740 ВПО, з них майже 1 100 тис - жінки, 700 тис - чоловіки [7]. Про те, що система соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні була не занадто успішною, свідчать положення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2024 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2021 р. № 1364-р, де зазначалося, що через триваючу збройну агресію Російської Федерації проти України для значної частини внутрішньо переміщених осіб внутрішнє переміщення триває роками та вже набуло характеру затяжного. Проте більшість заходів, які вживалися державою до цього часу, є заходами реагування, які певною мірою не відповідають ситуації сьогодення [8]. Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року суттєво вплинуло на збільшення чисельності внутрішньо переміщених осіб в Україні і викликало потребу знову корегувати підходи щодо спрямування всіх зусиль на запровадження негайних заходів для забезпечення життєдіяльності внутрішньо переміщених осіб в Україні, оскільки їх чисельність збільшилася мінімум втричі. Люди залишилися без роботи, засобів до існування, житла, потребували і потребують психологічної допомоги. За даними Міністерства соціальної політики України, кількість внутрішньо переміщених осіб з початку війни збільшилася з 1,5 млн до 4,6 млн [9]. У цих надзвичайно складних умовах, було запроваджено надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам згідно з Порядком надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332 (зі змінами). У 2022 році понад 2,3 млн внутрішньо переміщених осіб отримали допомогу на проживання, на виплату якої з держбюджету було виділено 52,8 млрд гривень [10]. Важливим кроком для реалізації соціального захисту внутрішньо переміщених осіб стало запровадження Постановою Кабінету Міністрів України від 26.02.2022 р. № 162 «Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану» (зі змінами) альтернативних способів виплати пенсій та грошових допомог під час воєнного стану на випадок збоїв у роботі тої чи іншої банківської установи, а також для ВПО, які отримують пенсію через поштового оператора [11]. Постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 р. № 214 «Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану» закріплювалося концептуально важливе положення, що державна соціальна допомога та пільги продовжують виплачуватися до місяця, що настає за місяцем завершення на відповідній території бойових дій, припинення можливості бойових дій або завершення тимчасової окупації (включно) [12].

Також, цілком обґрунтованим та необхідним стало схвалення розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.04.2023 р. № 312-р оновленої, більше адаптованої до реалій сьогодення, Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках. Як наголошується у Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року, черговий етап збройної агресії Російської Федерації проти України, який розпочався 24 лютого 2022 р., поставив перед громадянами та державою в цілому нові виклики. Більшість заходів, які вживалися державою до цього часу, не повною мірою відповідають поточній ситуації. Обґрунтовано, Стратегічною ціллю № 1 у частині реалізації соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні визначено - посилення спроможності держави у реагуванні на виклики

внутрішнього переміщення та забезпечення умов для реалізації державної політики у сфері внутрішнього переміщення [13]. Слушною щодо цього питання є позиція заступниці Міністра соціальної політики України Д. Марчак, яка підкреслює, що в умовах суттєвого обмеження фінансових ресурсів і збільшення кількості людей, що потребують турботи з боку держави, система соціальної допомоги потребує переосмислення... Окрім фінансової допомоги, що є безумовним пріоритетом Міністерства соціальної політики, ще одним напрямком роботи установи залишається надання дієвих соціальних послуг як одного із найпотужніших інструментів допомоги [9]. Конструктивні підходи щодо осучаснення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні, на нашу думку, закладені постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2023 року № 709 «Деякі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб». Згідно положень цієї постанови, з 1 вересня 2023 р. припиняється виплата допомоги тим внутрішньо переміщених особам, які: придбали новий транспортний засіб (із року випуску якого минуло менше 5 років), окрім авто, які були придбані волонтерами та передані на потреби оборони країни; придбали на суму більше 100 тис. грн земельну ділянку, квартиру, будинок (окрім житла, отриманого за рахунок державного чи місцевого бюджету); мають на депозитному банківському рахунку кошти в загальній сумі більше 100 тис. грн; придбали іноземну валюту (окрім валюти, отриманої від благодійних організацій або придбаної для оплати медичних, соціальних чи освітніх послуг), а також банківських металів на загальну суму більше 100 тис. грн; мають у власності житло, що розташоване на інших територіях, ніж тих, де ведуться активні (можливі) бойові дії або які є окупованими, якщо таке житло має площу понад 13,65 м² на одного члена сім'ї тощо. Водночас виплати не продовжуватимуться особам, які: перебувають за кордоном більше 30 календарних днів підряд без обґрунтованих причин, що підтверджуються документально; повернулися до покинутого місця проживання. Окрім того, виплати не продовжуватимуться особам, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі або були засуджені за колабораціонізм. Допомога не призначатиметься, якщо протягом трьох місяців перед зверненням член родини здійснив суттєві витрати чи оплатив послуги на суму від 100 тис. грн одним платежем [14]. Крім того, вагомим фактором діджиталізації системи соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні стало створення нової підсистеми Єдиної інформаційної бази даних внутрішньо переміщених осіб «Інформаційно-пошукова система». Підсистема розроблена та впроваджена Державним підприємством «Інформаційно-обчислювальний центр Мінсоцполітики» за підтримки Проекту Ради Європи. За допомогою ІПС став можливим пошук та відбір інформації про потреби ВПО: продуктові набори, зимовий одяг чи взуття, влаштування дітей в школу чи садок, лікування та реабілітаційні заходи тощо. Ця інформація важлива для прогнозування і оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб та ефективного гуманітарного реагування [15].

Ураховуючи вищезазначене можемо зробити висновок, що проблеми формування ефективного правового механізму регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні тривалий час були зумовлені обмеженням фінансових ресурсів для дієвої реалізації проектів соціальної підтримки цієї категорії осіб, що ще більше ускладнилося унаслідок повномасштабного вторгнення країни агресора, тому що значно зросла чисельність внутрішньо переміщених осіб. З огляду на це, вкрай необхідною є потреба перегляду та реформування правового порядку соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні, зокрема в аспекті посилення вимог щодо критеріїв надання соціальної допомоги у напрямку припинення виплати допомоги для тих осіб, які згідно їх матеріального становища цієї допомоги не потребують. Важливим напрямком соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, є забезпечення надання територіальними громадами ефективного комплексу соціальних послуг тим категоріям внутрішньо переміщених осіб, які неспроможні за станом здоров'я, чи віком (особи з інвалідністю, особи похилого віку тощо) налагодити свою життєдіяльність. Внутрішньо переміщені особи в умовах сьогодення потребують невідкладних дій, спрямованих на впровадження чітких механізмів реалізації житлових прав внутрішньо переміщених осіб, права на адекватний та гідний рівень життя з оцінкою наявних та можливих ресурсів, у тому числі фінансового характеру.

Література:

1. Міграція. Словник іншомовних слів. URL. <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CC%B3%E3%F0%E0%F6%B3%FF>
2. Міграція. Академічний тлумачний словник української мови. URL. <http://sum.in.ua/s/mighracija>
3. Рекомендація (2006) 6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб: ухвалено Комітетом міністрів Ради Європи на 961-му засіданні заступників міністрів 5 квітня 2006 року. URL. <https://rm.coe.int/16806b5ab1>
4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньопереміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 24.12.2015 р. № 921-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/921-19>
6. Порядок створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 р. № 646. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2016-п#Text>
7. Смаль В. Велике переселення: скільки в Україні переміщених осіб і як склалася їх доля. URL. <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2016/07/7/598316/>
8. Стратегія інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2024 року: затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2021 р. № 1364-р. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1364-2021-р#Text>
9. Кількість переселенців в Україні після повномасштабного вторгнення збільшилася втричі. URL. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3585076-kilkist-pereselenciv-v-ukraini-pisla-pocatku-povnomasstabnogo-vtorgnenna-zbilsilasa-vtrici.html>
10. Внутрішньо переміщені особи. URL. <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
11. Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.2022 р. № 162. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162-2022-п#Text>
12. Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 р. № 214. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2022-п#Text>
13. Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07 квітня 2023 р. № 312-р. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-р#Text>
14. Деякі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2023 року № 709. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-2023-п#Text>
15. Створено нову підсистему Єдиної інформаційної бази даних внутрішньо переміщених осіб. URL. <https://ck-oda.gov.ua/novyny-cherkaskoyi-oblasti/stvoreno-novu-pidsistemu-yedinoyi-informacijnoyi-bazi-danix-vnutrishno-peremishhenix-osib/>

Бурак Володимир Ярославович
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри соціального права
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Про гарантії трудових прав для внутрішньо переміщених осіб

Невід'ємною складовою соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та передумовою ефективної інтеграції відповідно до ст. 2 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» є їхня зайнятість. Право на зайнятість можуть реалізувати лише взяті на облік особи, а механізм сприяння їхньої зайнятості визначено чинним законодавством України

Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщені особи держава підтримує громадян – внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО), які покинули не лише домівки, але й свої робочі місця.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» ВПО мають право на:

- спрощений порядок надання статусу безробітного.
- виплату допомоги по безробіттю без надання документів про страховий стаж та заробіток, що був за останнім місцем роботи.
- спрощену процедуру реєстрація ФОП та припинення самозайнятості.

Крім вищезазначеного роботодавці мають право на компенсацію витрат на оплату праці прийнятих на роботу ВПО за державною програмою підтримки. За даними Міністерства економіки України у 2022 році програмою скористались понад 10 тисяч підприємців. Вони отримали від держави компенсацію на загальну суму 200 млн грн за те, що взяли на роботу майже 18 тисяч внутрішніх переселенців.

Відповідно до ст.24-1 Закону України «Про зайнятість населення» роботодавці можуть отримати компенсацію від держави за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

Зокрема, передбачено компенсацію на оплату праці за працевлаштованих зареєстрованих безробітних з-поміж ВПО. Її виплачують не більше 6 місяців (кожен непарний місяць протягом року). Умова – збереження гарантій зайнятості ВПО протягом періоду, що перевищує тривалість виплати у 2 рази.

Компенсація здійснюється у розмірі фактичних витрат на оплату праці такої особи, але не більше двох мінімальних заробітних плат (13 400 гривень).

Відповідно до Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 331 роботодавці можуть отримати компенсацію витрат на оплату праці за працевлаштування громадян, які набули статус ВПО після 24 лютого 2022 року. Програму орієнтовано на роботодавців, які в період воєнного стану працевлаштовують внутрішньо переміщених осіб на умовах строкового або безстрокового трудового договору (контракту), гіг-контракту, зокрема за сумісництвом.

Цю компенсацію виплачують щомісяця протягом 2 місяців у розмірі 6 700 гривень за кожен працевлаштовану особу.

Для отримання компенсації роботодавцям необхідно подати до центру зайнятості заяву та копії підтвердних документів про прийняття на роботу ВПО, засвідчені в установленому порядку.

Особа з числа внутрішньо переміщених осіб (далі — особа) може бути працевлаштована на умовах, визначених цим Порядком, один раз.

Також здійснюється компенсація витрат роботодавця, який працевлаштовує зареєстрованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб, на перепідготовку та підвищення кваліфікації (далі - навчання) таких осіб.

Серед типових проблем, з якими стикаються ВПО у пошуках роботи на новому місці проживання:

- відсутні вакансії за спеціальністю та рівнем освіти;

- на наявні робочі місця пропонують дуже низьку заробітну плату;
- небажання роботодавця наймати на роботу ВПО;
- недостатньо професійних навичок та досвіду роботи для працевлаштування;
- проблеми з оформленням на роботу через брак документів, в тому числі – нерозірвані трудові відносини з попереднім роботодавцем.

Тому необхідна державна програма підтримки здобуття нової професії, або підвищення кваліфікації ВПО.

Підвищення гарантій у працевлаштуванні внутрішньо переміщених осіб можна забезпечити шляхом законодавчого закріплення обов'язку індивідуального супроводу безробітних під час працевлаштування та протягом визначеного періоду після працевлаштування, а також підвищення відповідальності працівників державної служби зайнятості та особи, яка працевлаштовується за досягнення результату.

Законодавством передбачений альтернативний, спрощений порядок звільнення ВПО з попереднього місця роботи у разі, коли роботодавець знаходиться в зоні бойових дій чи на тимчасово окупованій території, відсутній зв'язок із роботодавцем.

Внутрішньо переміщена особа, яка не мала можливості припинити трудовий договір відповідно до пункту 1 статті 36, статей 38, 39 Кодексу законів про працю України у зв'язку з неможливістю продовження роботи за таким трудовим договором за попереднім місцем проживання, для набуття статусу безробітного та отримання допомоги по безробіттю і соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття має право припинити такий трудовий договір в односторонньому порядку, подавши до центру зайнятості за місцем проживання внутрішньо переміщеної особи заяву на ім'я роботодавця про припинення трудового договору.

Датою припинення трудового договору у такому разі є день, наступний за днем подання зазначеної вище заяви. Центр зайнятості за місцем проживання внутрішньо переміщеної особи у день припинення трудового договору повідомляє про це:

- роботодавця (будь-якими засобами комунікації, у тому числі електронними);
- територіальний орган Пенсійного фонду України;
- територіальний орган Державної податкової служби.

Однак цей порядок стосується лише надання статусу безробітного. У той же час доцільно його поширити на осіб, які не звертаються за набуттям статусу безробітного, але і для працевлаштування. Для цього необхідні відповідні зміни до ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Громадянам із числа внутрішньо переміщених осіб, що працевлаштовуються за новим місцем свого фактичного проживання, але не мають на руках оригіналів трудових книжок у зв'язку з відсутністю доступу до них внаслідок окупації, або проведення бойових дій на територіях, де вони працювали, у випадку необхідності забезпечена можливість отримання дублікату трудової книжки за новим місцем роботи згідно з п. 5.6 Інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників.

Трунова Галина Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу проблем цивільного, трудового
та підприємницького права Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України

Про гарантії трудових прав для внутрішньо переміщених осіб

Згідно з Керівними принципами ООН щодо внутрішнього переміщення (документ ООН E/CN.4/1998/53/Add/2 F) ратифіковані Україною 17 квітня 1998 р. внутрішньо переміщеними особами вважаються особи або групи осіб, які були змушені покинути свої будинки або місця постійного проживання, зокрема в результаті або з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, ситуації загального насильства, порушень прав людини, стихійних або антропогенних лих і які не перетнули міжнародно визнаний державний кордон.

До 24 лютого 2022 р. в Єдиній інформаційній базі даних про ВПО обліковувалися 1470072 такі особи. Одним з наслідків збройної агресії проти України стало посилення процесів переміщення осіб на території України та за її межі. Станом на 3 січня 2023 р. кількість зареєстрованих ВПО становить 4856907 осіб, що не повною мірою відповідає кількості осіб, які зазнали внутрішнього переміщення.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII гарантіями дотримання прав і свобод ВПО є вжиття Україною всіх можливих заходів, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод ВПО, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 312-р схвалено Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках. Водночас метою Стратегії є зменшення впливу негативних наслідків внутрішнього переміщення, зумовленого збройною агресією проти України, на громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, шляхом запровадження комплексних та дієвих механізмів державного реагування на виклики, які виникають з моменту прийняття особою рішення про переміщення, в ході її соціальної адаптації та інтеграції в приймаючий громаді, а також у разі добровільного повернення особи до покинутого місця проживання та її реінтеграції.

Ключовими аспектами інтеграції ВПО за новим місцем проживання, на наш погляд, є забезпечення їх житлом та сприяння їх працевлаштуванню. Безперечно, питання реалізації прав ВПО у сфері освіти, охорони здоров'я та ін. не втрачають своєї актуальності.

З аналізу положень статті 47 Конституції України випливає, що право на житло може бути реалізоване у спосіб будівництва житла, придбання його у власність або взяття в оренду, а громадянами, які потребують соціального захисту, – у спосіб отримання соціального житла від держави або органів місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону.

Проблемними аспектами у контексті дотримання прав ВПО у місцях компактного поселення є невідповідність житла санітарним нормам та відсутність стандартизованих вимог. Зокрема, це проблема відсутності особистого простору, санітарно-гігієнічні умови у більшості випадків не відповідають нормам, непристосованість до потреб людей з інвалідністю та ін. Окремі моніторингові кроки не можуть вирішити цю проблему, питання вимагає комплексного стандартизованого підходу з визначенням відповідальних суб'єктів.

Наразі до парламенту внесений проект Закону України про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»

щодо деяких питань забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом для тимчасового проживання (реєстр. номер 9310 від 19 травня 2023 р.), метою якого є створення умов для належного забезпечення ВПО житлом для тимчасового проживання, а також надання окремим категоріям ВПО додаткових гарантій щодо недопущення їх примусового виселення із житла для тимчасового проживання у період дії воєнного стану.

У контексті забезпечення соціально-трудова прав ВПО необхідно наголосити на значних успіхах у сфері цифровізації, які сприяли забезпеченню реалізації прав ВПО у сфері трудових прав та соціального захисту відповідної категорії населення. Водночас ключовим аспектом гарантії реалізації прав ВПО залишається їх працевлаштування. Не сприяє прозорості відсутність зведеної інформації Державної служби зайнятості щодо працевлаштування ВПО. До того ж, окрім державних програм щодо підтримки ВПО у сфері підприємницької діяльності, наголос повинен бути зроблений на підвищенні професійних навичок та набутті нових професій ВПО.

Пухка Юлія Володимирівна

*викладач кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Правореалізаційний процес призупинення дії трудових договорів за участі внутрішньо переміщених осіб

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої держави, яке розпочалося у лютому 2022 року та неспровокована агресія росії проти України та нашого народу беззаперечно вплинули на всі сфери життя та правової дійсності. Та зрештою трудові правовідносини набули чи не найбільше з-поміж інших видів правовідносин ознак специфічного, особливого правового регулювання. Існування постійної загрози життю та здоров'ю, змушує громадян України та інших осіб, які перебувають на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні усе ж вдаватися до кардинальних рішень власної волі та залишати своє постійне місце проживання, роботу та переміщуватися у межах держави до умовно безпечніших населених пунктів, міст, регіонів, областей або ж взагалі залишати межі держави. Подібні чинники складної дійсності у яких опиняються особи величезним значенням відбиваються у їхньому статусі як працівників.

Відтак реакцією законодавця на виклики зумовлені неоголошеною повномасштабною війною є ухвалення 15 березня 2022 року Верховною Радою України Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», норми якого набули чинності 24.03.2022 року. Це стало певним початком у розвитку трудових правовідносин, оскільки ті трудові конструкції, які донедавна містилися в нормативно-правових актах трудового законодавства не могли, та і сумнівно чи взагалі спроможні були урегулювати правовідносини нового типу, ускладнені фактажем кризових явищ породжених війною, що не могло не позначитися на правовідносинах між працівниками та роботодавцями.

Новелою у трудовому законодавстві є введення нового конструкту: «*призупинення дії трудового договору*». Відповідно до ч. 1 ст. 13 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»: призупинення дії трудового договору – це тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором у зв'язку із збройною агресією проти України, що виключає можливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором. Відповідно до ч. 4 ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщена особа, яка не мала можливості припинити трудовий договір (інший вид зайнятості) відповідно до п. 1 ст. 36, ст. 38, 39 КЗпП у зв'язку з неможливістю продовження роботи за таким трудовим договором (іншого виду зайнятості) за попереднім місцем проживання, для набуття статусу безробітного та отримання допомоги по безробіттю і соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття має право припинити такий трудовий договір в односторонньому порядку, подавши до центру зайнятості за місцем проживання внутрішньо переміщеної особи заяву на ім'я роботодавця про припинення трудового договору. Центр зайнятості за місцем проживання внутрішньо переміщеної особи у день припинення трудового договору повідомляє про це роботодавця як сторону трудових правовідносин (будь-якими засобами комунікації, у тому числі електронними), а також органи публічної влади такі як: територіальний орган Пенсійного фонду України та територіальний орган Державної податкової служби.

З огляду на аналіз норми права про призупинення трудового договору, то головною умовою для призупинення дії трудового договору є абсолютна неможливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором. Під абсолютною неможливістю надання роботодавцем та виконання працівником роботи в контексті призупинення дії трудового договору, на нашу думку, слід розуміти випадки неможливості забезпечувати працівникові умови праці, внаслідок того, що необхідні для виконання роботи зазначеним

працівником виробничі, організаційні, технічні можливості, засоби виробництва або майно роботодавця знищені в результаті бойових дій або їх функціонування з об'єктивних і незалежних від роботодавця причин є неможливим, а переведення працівника на іншу роботу або залучення його до роботи за дистанційною формою організації праці неможливе у зв'язку з відсутністю можливостей для застосування такої форми організації праці або відсутністю на це його згоди, зокрема, з причин переміщення його з території, де ведуться активні бойові дії. Визначення ознак, критеріїв абсолютної неможливості обома сторонами трудового договору провадити свої зобов'язання за ним є тим маркером, який дозволяє з високою вірогідністю вважати, що саме правореалізаційний процес у механізмі правового регулювання призупинення трудових правовідносин в цілому, і за участі внутрішньо переміщених осіб зокрема, впливатиме на дотримання соціально-трудова прав, їхню правову визначеність та прогнозованість, особливо в період кризового характеру. Також ми можемо висновувати, що призупинення дії трудового договору за участі внутрішньо переміщених осіб вважатиметься легітимним, виключно при наявності трьох умов: по-перше: роботодавець не може забезпечити працівника роботою; по-друге: у працівника відсутня можливість виконувати свої трудові обов'язки; по-третє: збройна агресія. Відповідно, якщо хоча б одна з перелічених вище умов відсутня, законодавство забороняє призупинення трудового договору під час воєнного стану в Україні. Але варто підкреслити, що тільки в рамках дотримання послідовних умов, чіткості дій сторін трудових правовідносин, із дотриманням принципу належної правової процедури трудові права внутрішньо переміщених осіб не будуть порушені, а навпаки забезпечуватимуться суб'єктами правозастосовної діяльності на засадах верховенства права.

Роль громадських організацій у підтримці та захисті трудових прав внутрішньо переміщеними особами

Стаття 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» вказує на поняття внутрішньо переміщеної особи (далі - ВПО), а саме те, що внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1]. Міжнародні закони про гуманітарну діяльність та права людини захищають громадян, які стали ВПО через низку таких міжнародних документів: Женевські Конвенції ООН 1949 р. та Додаткові Протоколи до них 1977 р, які серед іншого, забороняють сторонам збройного конфлікту самовільно переселяти цивільне населення, а також привласнювати майно [2].

Актуальність даної проблеми є зумовлена у наш час повномасштабним вторгненням РФ на територію України та політичною ситуацією загалом у світі. На мою думку, громадські організації відіграють важливу роль у підтримці та захисті трудових прав ВПО. Вони часто діють на передовій боротьби за права цієї уразливої групи населення та забезпечують низку послуг та допомогу.

По-перше, громадські організації надають ВПО інформацію про їхні права та можливості. Вони проводять навчальні семінари, тренінги та інформаційні кампанії для підвищення обізнаності та продуктивності цієї групи населення. Це може включати в себе навчання правових аспектів, основи пошуку роботи, підготовку до інтерв'ю та інші корисні навички. Насамперед, це відбувається з метою ознайомлення їх з їхніми правами, обов'язками та можливостями.

По-друге, громадські організації надають юридичну підтримку ВПО, які стикаються з порушеннями їхніх трудових прав. Вони можуть надавати консультації, допомагати у складанні скарг та участі в судових процесах. Це проявляється у забезпеченні доступу до юристів та правозахисників, які можуть консультувати їх стосовно їхніх прав і можливих порушень, що включає в себе пояснення чинного законодавства, прав та обов'язків ВПО. Також, громадські організації можуть виступати посередниками між ВПО та роботодавцями або іншими зацікавленими сторонами для вирішення спорів або конфліктів в різних ситуаціях. Вони можуть проводити перемовини та допомагати досягти угоди або ж надавати юридичну підтримку ВПО участі в судових процесах, включаючи надання адвокатських послуг та підтримку під час судових слухань.

По-третє, громадські організації сприяють створенню можливостей для ВПО знайти гідну роботу. Вони можуть сприяти заснуванню суспільних підприємств, навчати нові навички та підтримувати у пошуку роботи. Також такі організації сприяють створенню та розвитку суспільних підприємств, які можуть надати робочі місця ВПО. Ці підприємства часто створюються з метою розвитку та підтримки вразливих груп населення, включаючи ВПО. Серед таких «бонусів» є надання підтримки для ВПО в пошуку роботи, включаючи допомогу у складанні резюме, підготовці до співбесіди та наданні порад щодо пошуку вакансій. Організації також можуть підключати ВПО до роботодавців або ринків праці. В свою чергу, кожен роботодавець, який влаштував на робочі місця ВПО, має право на компенсацію витрат на оплату праці такої категорії громадян за державною програмою підтримки, яка передбачена постановою КМУ від 20.03.2022 р. № 331.

По-четверте, вони ведуть моніторинг порушень прав ВПО та публікують звіти про ці порушення, щоб привернути увагу громадськості та міжнародних громадських організацій. Це включає в себе фіксацію подій, свідчень та доказів, які стосуються порушень. Підготують звіти, в яких документують виявлені порушення. Дана інформація може містити відомості про конкретні події,

відомості про осіб, які порушили права ВПО, та рекомендації щодо вирішення проблем. Звіти про порушення прав ВПО публікуються громадськими організаціями та розсилаються відповідним структурам, урядовим органам, міжнародним організаціям та ЗМІ, що допомагає привернути увагу громадськості та міжнародних громадських організацій до проблеми та створює тиск на відповідальних за порушення прав ВПО.

Незважаючи на наявність достатньо розвиненої системи нормативно-правових актів, положення яких регулюють питання забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб і громадян, які проживають на тимчасово окупованій території України, існує велика кількість проблем, які досі залишаються нерегульованими. На сьогодні в Україні не існує комплексного та системного підходу до вирішення багатьох питань, пов'язаних із збройним конфліктом, зокрема щодо участі внутрішньо переміщених осіб в управлінні місцевими справами, належної реалізації житлових прав ВПО, компенсацій за пошкоджене (зруйноване) майно, забезпечення доступу до пенсійних виплат громадян, які проживають на тимчасово окупованій території України, тощо[2].

Отже, в зв'язку з подіями, з якими стикнулася Україна і світ у наш час, роль громадських організацій в житті ВПО є досить важливим чинником для подальшого їхнього функціонування на іншій території, реалізації у трудових відносинах та захисті їх основоположних прав людини та громадянина перед роботодавцями та державою в цілому. В свою чергу, така активна участь громадських організацій в державному житті та житті населення в особах ВПО сприяє вирішенню низки проблемних питань, трудовому регулюванню та забезпеченню нормального рівня життя незахищеним верствам населення в складних умовах, які ми маємо в тому числі і сьогодні.

Література:

1. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 20.09.2023).
2. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти: монографія / С.В. Вишновецька, М.І. Іншин, В.Л. Костюк, І.С. Сахарук та ін. Булеца С.Б. та ін. / за ред. О.Я. Рогача, М.В. Савчина, М.В. Менджул - Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2017 – 348 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/17480/1/Mechanism%20of%20Providing%20Right%27s%20of%20IDP.pdf>.
3. Захист прав внутрішньо переміщених осіб: аналіз та рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової бази – Київ, 2018 – 85 с. URL: https://www.vplyv.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/Group-of-Influence_analyses.pdf.

Нечипорук Анастасія Іванівна
*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Особливі гарантії зайнятості внутрішньо переміщених осіб в Україні

Особливі гарантії зайнятості для внутрішньо переміщених осіб є важливою складовою соціальної та правової підтримки цієї категорії населення. З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, сотні тисяч наших громадян були вимушені покинути свої домівки та шукати притулок в безпечних регіонах нашої країни. Ці люди не лише залишили свої оселі, але й також втратили можливість працювати на попередніх місцях роботи.

Згідно із статтею 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб, внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [2].

Під час дії воєнного стану встановлюються певні обмеження та наявні особливості в організації трудових відносин, які зазначені в Законі України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

Стаття 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» надає внутрішньо переміщеним особам право на:

- спрощену процедуру отримання статусу безробітного;
- виплату допомоги по безробіттю без необхідності пред'явлення документів щодо страхового стажу та доходів, отриманих на останньому місці роботи;
- спрощену процедуру реєстрації фізичних осіб-підприємців та припинення самозайнятості.

Внутрішньо переміщена особа, яка звільнилася з роботи (припинила інший вид зайнятості) та не має документів, що підтверджують факт звільнення (припинення іншого виду зайнятості), а також не може підтвердити періоди трудової діяльності та страхового стажу, може бути зареєстрована як безробітна особа. В цьому випадку вона має право отримувати допомогу по безробіттю, а також інші соціальні послуги в рамках загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, відповідно до законодавства [2].

Внутрішньо переміщена особа, яка не має можливості завершити трудовий договір (інший вид зайнятості) через обставини, зазначені в пункті 1 статті 36, а також відповідно до статей 38 і 39 Кодексу законів про працю України, через неможливість продовження роботи за попереднім місцем проживання, може припинити такий трудовий договір в односторонньому порядку. Це можна зробити, подавши заяву на ім'я роботодавця до центру зайнятості за місцем проживання внутрішньо переміщеної особи [2].

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану» допомогу по безробіттю встановлюють з самого початку періоду надання статусу безробітного, а також виплата допомоги по безробіттю може проводитися без вимоги особистого відвідування безробітним, який перебуває на тимчасово окупованій території або на території, де тривають воєнні дії, територіального органу виконавчої влади, відповідального за реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення та трудової міграції. Умовою для цього є регулярне підтвердження безробітним свого наміру зберігати статус безробітного за допомогою будь-яких засобів комунікації, включаючи електронні, не рідше одного разу на кожні 30 календарних днів [1].

Припинення самозайнятості внутрішньо переміщеної особи може бути

здійснене за її власною заявою та шляхом спрощеної процедури, яка не передбачає додаткових вимог, що встановлюються при звичайному процесі [2].

Реєстрація внутрішньо переміщеною особою юридичної особи (у випадку її входження до складу засновників такої юридичної особи) або реєстрація фізичної особи - підприємця може бути проведена на підставі її заяви та в рамках спрощеної процедури, яка не включає додаткових вимог, що передбачаються при стандартній процедурі. Це може бути зроблено в органі, уповноваженому на проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, на підставі довідки про включення внутрішньо переміщеної особи на облік [2].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 331 усі роботодавці, які надають робочі місця внутрішньо переміщеним особам, можуть отримати компенсацію витрат на виплату заробітної плати цій групі громадян в рамках державної програми підтримки [3].

Забезпечення гарантій зайнятості для внутрішньо переміщених осіб є важливою складовою їхнього соціального включення та реабілітації після важких життєвих обставин. Основна мета таких програм - допомогти цим особам знайти стабільну роботу та підвищити їхні шанси на покращення якості життя.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану: Закон України від 21.04.2022 р. № 2220-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2220-20#Text>

2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18/conv#n87>

3. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 331. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%25D0%25BF#Text>

4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 19.07.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20/conv#n8>

Монастирська Марина Леонідівна

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Захист трудових прав осіб з інвалідністю

Забезпечення захисту трудових прав осіб з інвалідністю стає все більш актуальним у сучасному суспільстві. В Україні гарантується повне і рівноправне здійснення особами з інвалідністю всіх прав і свобод людини в усіх сферах суспільного життя. Держава приділяє увагу створенню сприятливих умов праці та справедливого соціального захисту осіб з інвалідністю.

Одним із основних аспектів захисту трудових прав осіб з інвалідністю є їх правовий статус на ринку праці. Так, основними законодавчими актами, що регулюють права і свободи осіб з інвалідністю в Україні, є наступні: Кодекс законів про працю України, Закон України від 21 березня 1991 року № 875-XII «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», Закон України від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР «Про відпустки», Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», Закон України «Про охорону праці», Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13 грудня 2006 року, Загальна декларація прав людини.

Зокрема, Кодекс законів про працю України містить такі положення. Частина третя статті 26 Кодексу законів про працю України зазначає, що при прийомі на роботу не встановлюються випробування для осіб з інвалідністю, направлених на роботу відповідно до рекомендації медико – соціальної експертизи [ч. 3 ст. 26] [1].

Відповідно до частини першої статті 39 Кодексу законів про працю України строковий трудовий договір підлягає розірванню достроково на вимогу працівника в разі його хвороби або інвалідності, які перешкоджають виконанню роботи за договором [ч. 1 ст. 39] [1].

Згідно з пунктом 5 частини другої статті 42 Кодексу законів про працю України при скороченні чисельності чи штату працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва при рівних умовах продуктивності праці і кваліфікації перевага в залишенні на роботі надається особам з інвалідністю внаслідок війни [п. 5 ч. 2 ст. 42] [1].

Варто зазначити, що якщо в рекомендаціях МСЕК вказано, що особа з інвалідністю може працювати на займаній посаді меншу тривалість робочого часу, то роботодавець зобов'язаний на прохання працівника встановити йому неповний робочий час відповідно до статті 172 КЗпП. Для цього працівник повинен подати заяву встановлення неповного робочого часу, а роботодавець зобов'язаний видати відповідний наказ. Також, у разі незгоди на переведення на неповний робочий день та у випадку можливості роботи повний робочий день за займаною посадою, можна звернутись до МСЕК, яка встановила інвалідність та винесла трудові рекомендації.

Стаття 18 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» передбачає, що підприємства, установи, організації, фізичні особи, які використовують найману працю, зобов'язані виділяти та створювати робочі місця для працевлаштування осіб з інвалідністю, у тому числі спеціальні робочі місця, створювати для таких осіб умови праці з урахуванням індивідуальних програм реабілітації і забезпечувати інші соціально-економічні гарантії, передбачені законодавством, надавати державній службі зайнятості інформацію, необхідну для організації працевлаштування осіб з інвалідністю, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, у тому числі спеціальні робочі місця, створювати для них умови праці з урахуванням індивідуальних програм реабілітації і забезпечувати інші соціально-економічні гарантії, передбачені законодавством, надавати державній службі зайнятості інформацію, необхідну для організації працевлаштування осіб з інвалідністю [ч. 3 ст. 18] [2].

За особами з інвалідністю внаслідок трудового каліцтва або професійного захворювання, які проходять професійну реабілітацію, у тому числі професійну підготовку і перепідготовку, відповідно до індивідуальної програми реабілітації,

якщо з моменту встановлення інвалідності минуло не більше року, зберігається середній заробіток за попереднім місцем роботи із зарахуванням пенсії по інвалідності протягом строку, передбаченого програмою. У таких випадках відшкодування витрат з урахуванням сплачених сум пенсій здійснюється підприємством, установою та організацією чи фізичною особою, яка використовує найману працю, під час роботи в яких настала інвалідність.

Необхідно звернути увагу, що додаткові гарантії, які стосуються реалізації права на відпочинок визначаються Законом України «Про відпустки». Так, наприклад, згідно зі ст. 6 Закону України «Про відпустки», тривалість щорічної основної відпустки для працівників з інвалідністю становить: для осіб з інвалідністю I та II груп – 30 календарних днів; для осіб з інвалідністю III групи – 26 календарних днів. Також, особам з інвалідністю щорічна відпустка може бути надана до закінчення шестимісячного терміну, у зручний для них час відповідно до Закону України «Про відпустки» [п. 2 ч. 7 ст. 10] [3].

Підсумовуючи, варто зазначити, що задля забезпечення трудових прав осіб з інвалідністю законодавством передбачено низку пільг та гарантій, втілення яких має на меті недопущення дискримінації осіб з інвалідністю на ринку праці та реалізацію їх трудових прав у повному обсязі.

Література:

1. Кодекс законів про працю України: закон України від 10.12.1971 No 322-VI-II URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
2. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 No 875-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
3. Закон України «Про відпустки» від 15.11.1996 No 504/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр#Text>

Струнь Анастасія Олегівна

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Специфіка виконання трудового права в умовах війни: права внутрішньо переміщених осіб

Реалізація трудового права в умовах воєнного стану має на меті дослідити вплив воєнного стану на права та обов'язки працівників та роботодавців, а також застосування та обмеження їх реалізації під час збройного конфлікту. Умови воєнного стану завжди створюють складні виклики для суспільства та правової системи [1].

Аби швидко та якісно врегулювати трудові відносини Верховна Рада України прийняла спеціальний закон «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (далі- Закон). Зміст Закону охоплює вдосконаленні норми трудового законодавства, чим самим спрощує механізм здійснення права на працю. А також присутні такі нововведення як призупинення дії трудового договору, передбачено ряд гарантій для працівника (можливість розірвати договір у строк, який вказаний у заяві тощо) та роботодавця (можливість звільнення працівника навіть у період його тимчасової непрацездатності тощо).

Аналізуючи працю Коваленко О.О, можна зазначити, що згідно з даними Міжнародної організації праці, станом на травень цього року, національна економіка зазнала серйозних збитків від військової агресії росії. Починаючи з початку конфлікту, було втрачено майже 5 мільйонів робочих місць, і понад 5,2 мільйони українців були змушені емігрувати за кордон. Серед тих, хто залишив країну, переважають жінки з дітьми, сім'ї з багатьма дітьми та люди, які перевищили 60-річний вік. Експерти підраховували, що із загальної кількості українських емігрантів близько 2,75 млн. належать до працездатного віку (43,5% або 1,2 млн. мали роботу і змушені були залишити її через війну або втратити її). Існує ймовірність збільшення витрат робочих місць до 7 мільйонів через ескалацію конфлікту та руйнування [2].

Зауважу, що однією з нагальних потреб українців за час війни стали гарантії зайнятості. До Закону України "Про зайнятість населення" внесено зміни, а саме переформулювання статті 24 «сприяння самозайнятості населення, організації підприємницької діяльності». З юридичної точки зору це означає, що особа, яка бажає зайнятись підприємницькою діяльністю, може розраховувати на надання консультацій щодо такої діяльності, однак їй не буде надаватися одноразова фінансова допомога для її організації [3]. А також існує ряд особливостей щодо внутрішньо-переміщених осіб (далі – ВПО). На підприємстві, установі, організації, де працює ВПО може вводиться простій (згода працівників не вимагається).

ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» встановлено спрощену процедуру реєстрації як безробітних, умови призначення, терміни та розмір виплати допомоги по безробіттю. Реєстрація відбувається за місцем перебування особи в будь-якому центрі зайнятості України. ВПО, яка звільнилась, але не має документів, що підтверджують факт звільнення, періоди трудової діяльності та страхового стажу, отримує статус безробітного без вимог, що застосовуються за звичайної процедури. ВПО, яка не мала можливості припинити трудовий договір відповідно до Кодексу законів про працю України у зв'язку з неможливістю продовження роботи за таким трудовим договором за попереднім місцем проживання, має право припинити такий трудовий договір в односторонньому порядку, подавши до центру зайнятості за місцем проживання заяву на ім'я роботодавця про припинення договору. На час дії воєнного стану допомога по безробіттю призначається з першого дня надання статусу безробітного. Внесено ряд змін до податкового законодавства, що полегшує здійснення підприємницької діяльності для ВПО.

Строки подання податкової звітності не зупиняються, а отже має подаватись у строки, визначені Податковим кодексом. Разом з цим, згідно з Перехідними положеннями цього кодексу платники податків звільняються від відповідальності за своєчасну несплату податку, з обов'язковим виконанням таких обов'язків

протягом шести місяців після припинення воєнного стану в Україні. До цього моменту податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються, крім камеральних перевірок декларацій та усіх фактичних перевірок. Також, пеня не нараховується, а нарахована пеня підлягає анулюванню у випадку вчинення діяння особою внаслідок введення воєнного стану. Особливим є те, що фізичні особи підприємці – платники єдиного податку першої та другої групи мають право не сплачувати єдиний податок. Особливої уваги потребує свобода праці. Відтак, ч. 3 ст. 43 Конституції України встановлює, що «не визначається примусовою працею ... робота чи служба, яка виконується особою ... відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан». З іншого боку, ч. 3 ст. 20 ЗУ «Про правовий режим військового стану» передбачено необхідність гарантування особам, які залучають до роботи поза їх волю у військовий стан, забезпечувати стандарти по охороні праці та захисту трудових прав (щодо мінімальної заробітної плати, мінімальної плати), відпустки та часу відпочинку, максимальної тривалості робочого часу, збереження основного робочого місця тощо). Новелою воєнного стану стало впровадження поняття призупинення трудового договору, за якого відбувається вимушене тимчасове припинення дії трудового договору. На період призупинення не відбувається припинення трудового договору і відповідно трудові відносини не припиняються, це своєрідна «вимушена перерва» у трудових відносинах. Важливо, що ініціювати призупинення трудового договору може як роботодавець, так і працівник. Законодавець визначив максимальний строк такого призупинення – період воєнного стану і допустив можливість достроково скасувати призупинення і передбачив попередження про це у десятиденний строк. Водночас на разі абз. 2 ч. 1 ст. 3 Закону передбачає можливість скасувати призупинення з боку роботодавця. Вказана норма має бути доповнена і можливістю скасувати призупинення дії трудового договору працівником [4]. Науковців зауважують на важливості положень частини 3 ст. 13 Закону, яка передбачає, що обов'язок по відшкодуванню заробітної плати, інших виплат працівникам за період призупинення дії трудового договору покладається у повному обсязі на державу, що здійснює військову агресію проти України [5].

Суттєві з огляду на воєнний стан у Законі є зміни щодо норми робочого часу та відпочинку: тижневий робочий час збільшено до 60 годин, введено можливість для роботодавця встановити 6-денний робочий тиждень, тим самим час відпочинку зменшено до 24 годин на тиждень. Разом з тим, якщо трудовим договором передбачена погодинна оплата праці, то збільшення робочих годин матиме наслідком збільшення суми до виплати працівнику [6]. Збройний конфлікт призвів до необхідності впровадження більшої гнучкості в регулюванні трудових відносин. З одного боку, внесені зміни суттєво обмежують трудові права працівників (наприклад, можливість збільшення тривалості робочого часу на критичних інфраструктурних об'єктах, розширений перелік підстав для залучення працівників за ініціативою роботодавця, змінено підходи до регулювання прав на відпустки і так далі). З іншого боку, ці зміни є дуже промисловими для забезпечення функціонування економіки та збереження робочих місць в умовах повномасштабного військового конфлікту.

Література:

1. Курепін В. М. Воєнні конфлікти, як глобальні екологічні проблеми суспільства. *Педагогічні інновації : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*. 2021. С. 156-158.
2. Коваленко О.О. Про реалізацію права на працю та права на оплату праці у період режиму воєнного стану в Україні: проблемний аспект сучасності і майбутнього. *Публічне управління та адміністрування: конкурентні виклики сучасності: матеріали V всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.* 2022. С. 33-35.
3. Шабанов Р.І. Щодо проблем реалізації права на зайнятість в умовах воєнного стану. *Виклики правничої професії в умовах воєнного стану: тези доповідей та наукових повідомлень учасників круглого столу присвяченого до Дня*

юриста. 2022. С. 19–21.

4. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 19.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

5. Кисельов Д.В. Питання регулювання праці в умовах воєнного стану. *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави: матеріали ІХ заочної Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 2022. С. 58–62.

6. Курепін В. М. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів. 2023

Нестерович Крістіна Іванівна

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Особливості надання відпустки в умовах воєнного стану для внутрішньо переміщених осіб

Відпустка - період відпочинку, розрахований в календарних днях, який призначається співробітникам зі збереженням їхньої посади і оплати праці.

Закон України "Про відпустки" є документом, який встановлює гарантії права на відпустки працівників і визначає умови, тривалість і порядок їх надання.

По-перше, слід зауважити, що співробітникам, з якими припинено дію трудового договору, заборонено надавати оплачувані і неоплачувані відпустки. Щодо інших працівників, крім річної основної відпустки, можуть бути призначені додаткові, соціальні та інші види відпусток згідно з Законом України «Про відпустки».[2]

Проте, як було вказано раніше, зміни в нормативному регулюванні трудових відносин під час воєнного стану стосуються способу призначення відпустки без збереження заробітної плати і щорічної основної відпустки.

Унаслідок зміни організаційних аспектів у трудових відносинах в рамках Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», за запитом працівника, який має діючий трудовий договір, роботодавець може надавати йому два різних типи відпусток без збереження оплати праці відповідно до пунктів 3 та 4 статті 12.[1]

Внаслідок введення воєнного стану з'явився новий тип відпусток без збереження заробітної плати, пов'язаний із виїздом за кордон. Така відпустка має тривалість 90 календарних днів протягом періоду воєнного стану та надається лише за запитом працівника. Отримання цієї відпустки доступне тільки працівникам, які виїхали за межі України або стали внутрішньо переміщеними особами, що потребує підтвердження відповідною довідкою. Цікаво, що працівник повинен представити докази щодо свого виїзду за межі України або статусу внутрішньо переміщеної особи, і роботодавець прийме рішення на підставі цих доказів. Крім того, після повернення працівника на територію України, він втрачає право на подальше користування такою відпусткою.

Законом України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану" обмежено тривалість щорічної основної відпустки на період воєнного стану до 24 календарних днів. Ця інновація розповсюджується на різні сфери і напрями діяльності, включаючи держслужбовців, посадових осіб місцевого самоврядування, педагогічних і науково-педагогічних працівників та інших.

Наприклад, раніше держслужбовці мали право на щорічну основну відпустку тривалістю 30 календарних днів. Протягом воєнного стану їм може бути надана щорічна основна відпустка тривалістю не більше 24 календарних днів.

Слід зазначити, що невикористані додаткові дні відпустки через введені обмеження залишаються неспожитими. Працівники матимуть право скористатися ними після завершення воєнного стану, або ж отримати грошову компенсацію в разі звільнення або за власним бажанням.

Також під час воєнного стану не буде діяти норма Кодексу законів про працю, яка встановлює перелік святкових та неробочих днів [3]. Відпустковий період під час цих днів буде розглядатися як звичайні календарні дні, без їхнього збільшення.

Також слід відзначити, що протягом воєнного стану відпуск учасникам бойових дій, тобто активним військовослужбовцям, тривалістю 14 календарних днів не надається. Крім того, при розрахунку тривалості відпусток святкові дні не враховуються.

Для отримання відпустки військовослужбовцям також необхідно дотримуватися певного процесу: спершу подати рапорт безпосередньому командирі, потім командир частини розглядає рапорт і приймає рішення про надання відпустки. У випадку відмови в наданні відпустки роботодавець повинен надати письмове роз'яснення.

Під час воєнного стану існують також нові правила відносно відмови працівникам у наданні відпусток. Наприклад, працівник може бути відмовлено в наданні будь-якого виду відпустки, за винятком відпусток у зв'язку з вагітністю та пологами та для догляду за дитиною до досягнення нею трьох років, якщо він призначений для виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури. У випадку, коли підприємство не належить до об'єктів критичної інфраструктури, роботодавець не може без підстав відмовляти працівнику у наданні відпусток.

Отже, сучасні умови праці встановлюють нові вимоги до забезпечення права працівників на відпочинок. Українське законодавство враховує ці зміни та вносить значну кількість поправок для кращої реалізації права людини та громадянина на відпочинок, навіть у випадку введення воєнного стану. Держава докладает всіх можливих зусиль для забезпечення цього права в умовах обмежень. Важливо також пам'ятати про ефективний механізм фінансування соціального захисту військовослужбовців та вдосконалення процедур надання відпусток. Оскільки належне забезпечення на державному рівні та ефективний механізм його реалізації мають вирішальний вплив на рівень готовності до бойових дій, моральний стан Збройних Сил України та соціальну стабільність у військовому середовищі. В умовах воєнного стану ситуація швидко змінюється, але діяльність держави повинна спрямовуватися на досягнення соціальних гарантій, прав і свобод людини, а також створення ефективного механізму для їхньої реалізації.

Література:

- 1 «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» Закон України від 19.07.2022 № 2136-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
2. «Про відпустки» Закон України від 29.07.2023 № 504/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр#n299>
3. Кодекс законів про працю України, Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
4. Бутинська Р. Я. Надання відпусток в період воєнного стану. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє»*. 2022. С. 367-368.

Берлінська Евеліна Юріївна
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Значення трудового права у захисті прав внутрішньо переміщених осіб

Внаслідок військового конфлікту на сході України, близько мільйона осіб були вимушені змінити своє місце проживання. Україна переживає серйозні втрати внаслідок бойових дій і економічного руйнування східних областей. Громадяни вимушені масово покидати місця проживання та облаштуватися в інших регіонах. [1 ст. 59]

Ця ситуація суттєво вплинула на ринок праці в країні, спричинивши значні зміни в сфері зайнятості та рівні безробіття. Однією з основних нагальних потреб, яка є життєво важливою для кожної людини, є конституційне право на працю і можливість самостійно заробляти на життя.

Задля реалізації цього права важливо було розробити та прийняти відповідні нормативно-правові акти, які допомагатимуть внутрішньо переміщеним особам у використанні цих прав, оскільки працездатні громадяни не мають бути позбавлені можливості забезпечити себе та свою сім'ю.

В Україні було прийнято законодавство, яке спрямоване на забезпечення прав і свобод громадян, а також на врегулювання правового статусу осіб, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях та внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, було ухвалено Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [2], який визначає важливі аспекти щодо правового статусу осіб, що перебувають на тимчасово окупованих територіях.

Також був прийнятий Закон України «Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб» [3], який регулює питання внутрішнього переміщення осіб. Цей закон визначає поняття «внутрішньо переміщеної особи», встановлює порядок обліку та реєстрації місця проживання внутрішніх переселенців і містить норми, спрямовані на забезпечення їхніх прав на зайнятість, допомогу у зв'язку із безробіттям, пенсійне забезпечення та отримання соціальних послуг. Слід також відзначити, що до законодавства були внесені зміни, які уточнили визначення внутрішньо переміщених осіб, покращили гарантії щодо захисту їхніх прав і свобод, а також поліпшили механізми для забезпечення реалізації прав зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб на зайнятість та інші аспекти.

Важливо зазначити, що ч. 4 ст. 7 Закону «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» встановлена спрощена процедура припинення трудового договору, для випадку, коли така особа не звільнилася з роботи. Так, в разі неможливості продовження роботи за попереднім місцем проживання для набуття статусу безробітного та отримання допомоги по безробіттю та соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття може припинити трудові відносини, надавши нотаріально посвідчену письмову заяву про припинення працівником трудових відносин з підтвердженням того, що ця заява таким громадянином надіслана роботодавцю рекомендованим листом, що вказує на те, що у законодавстві намагаються врахувати всі тонкощі для забезпечення реалізації прав зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги. Проте, до прикладу, нормативне регулювання стосовно подальшого працевлаштування працівника з незакритою трудовою книжкою на даний час відсутнє.

Отже, законотворчий процес у трудовій сфері продовжується, спрямовуючись на захист прав та інтересів громадян України, особливо тих, хто опинився в складних життєвих обставинах через військовий конфлікт та внутрішнє переміщення. Звісно існують ще певні питання, що потребують нормативного врегулювання, проте даний процес стрімко розвивається, тому ми можемо очікувати дані нововведення в найближчому майбутньому.

Література:

1. Капліна Г. Трудові права та зайнятість внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2016. № 32. С. 59–69.
2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. // ВРУ. – 2014. – № 26. – Ст. 892.
3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII (у попередніх редакціях до 13 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/-card/1706-18>.

Гоцій Антон Валентинович
*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного
факультету Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова*

Трудове право України в умовах воєнного стану

З початком повномасштабної військової агресії росії на територію України, перед законодавцями стояло нагальне завдання - адаптувати трудове законодавство до найважчих умов для забезпечення роботи підприємств, зайнятості населення та підтримки економіки. Таким чином, з 24 березня 2022 року в Україні набув чинності закон "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану", який був схвалений Верховною Радою України 15 березня 2022 року. Внаслідок введення цього закону до припинення дії воєнного стану, умови для реалізації та захисту трудових прав працівників тимчасово погіршилися порівняно з тими, що передбачені Кодексом законів про працю України та Законом України "Про відпустки".

На мою думку, серед важливих внесених змін слід виділити наступні.

У разі бойових дій у місцевостях, де розташоване підприємство та це становить загрозу для життя та здоров'я працівника, той має право припинити трудовий договір без вимоги двотижневого попередження. Виняток становить ситуація, коли працівник бере участь у суспільно-корисних роботах в умовах воєнного стану чи виконує роботи на об'єктах критичної інфраструктури. На практиці це означає, що працівник не зобов'язаний повідомляти про розірвання договору наперед і не має обов'язку відпрацьовувати два тижні перед звільненням. Нажаль, закон не надає чітких вказівок щодо того, як діяти, якщо через бойові дії ускладнюється процес оформлення розірвання трудового договору та видачі трудової книжки працівнику.[2]

В разі воєнних дій може бути встановлене відтермінування виплати заробітної плати до відновлення можливості підприємства здійснювати основну діяльність. Також слід зауважити, що роботодавець не несе відповідальності за невиконання установлених строків виплат через бойові дії чи інші непереборні обставини. Отже, навіть у період воєнного стану, роботодавець зобов'язаний докласти всіх можливих зусиль для вчасної виплати заробітної плати. Важливо підкреслити, що відтермінування виплат може мати місце лише за умови наявності форс-мажорних обставин, які безпосередньо впливають на конкретне підприємство.[2]

Однією з найважливіших положень для роботодавця є право призупинити дію трудового договору в разі військової агресії, коли неможливо забезпечити працівника роботою і відповідно, працівник не може виконувати свої трудові обов'язки. У такому випадку виплата заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат покладається на державу-агресора. Призупинення дії трудового договору є тимчасовим і не призводить до його припинення. Однак виконання зобов'язань по ньому призупиняється. Роботодавець не має обов'язку надавати працівникові роботу та виплачувати заробітну плату. Проте працівник не зобов'язаний виконувати будь-яку трудову функцію. Кожна зі сторін може повідомити про такий стан у доступний спосіб, але на мою думку, доцільно оформити призупинення офіційним наказом підприємства та письмово повідомити працівника. Звісно, якщо це можливо. Після усунення обставин, що призвели до призупинення дії трудового договору, роботодавець повинен надати працівнику роботу та виплачувати йому заробітну плату відповідно до умов трудового договору. Подальша компенсація втраченого доходу за період призупинення вирішуватиметься шляхом стягнення збитків з агресора, до суми яких включаться втрачені доходи працівника. Зокрема, одним із можливих механізмів є звернення працівника до Європейського суду з прав людини. До речі, Кабінет Міністрів України вже 20 березня 2022 року ухвалив постанову №326 та затвердив Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації.[3]

З огляду на воєнний стан також суттєво змінено норми робочого часу та

часу відпочинку. Тривалість тижневого робочого часу збільшено до 60 годин, введено можливість для роботодавця встановити 6-денний робочий тиждень (за погодженням із військовою адміністрацією), а час відпочинку зменшено до 24 годин на тиждень. Отже, фактично робочий день може по тривати 10 годин 6 днів на тиждень із наданням одного вихідного дня. Визначаючи умови праці, роботодавцю варто враховувати норми частини 1 статті 62 КЗпП, згідно з якою надурочними вважаються роботи понад встановлену тривалість робочого дня, тобто більше, ніж 60 год. Разом з тим, якщо трудовим договором передбачена погодинна оплата праці, то збільшення робочих годин матиме наслідком збільшення суми до виплати працівнику. Важливим питанням є дія проаналізованого закону в часі. Не зважаючи на те, що прикінцевими положеннями Закону визначено, що він діє протягом дії воєнного часу, та припиняє свою дію після його скасування, за виключенням норми, яка передбачає відшкодування збитків державою агресором, положення цього закону можуть бути застосовані, починаючи виключно з 24.03.2022 – дати набрання чинності закону. Наприклад, умова щодо права на відтермінування виплати заробітної плати, має діяти щодо сум заробітної плати, яка нарахована, починаючи з 24 березня.[1]

Отже, трудове право України під час воєнного стану зазнало значних змін, які не є позитивними. Від цих змін постраждали, як працівники так і роботодавці, а разом з тим і зайнятість населення, економіка та інше. Але ми не можемо звинувачувати у цьому законодавця, тому що він діяв так, як цього вимагали обставини, а саме повномасштабне вторгнення росії на територію нашої суверенної та незалежної держави Україна.

Література:

1. Волянська О.В., Без відпочинку та страйків. Трудові відносини в умовах воєнного стану <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/25/684645/>
2. Закон "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану"
3. Державна служба України з питань праці. Трудові відносини під час воєнного стану в Україні: що змінилося? <https://dsp.gov.ua/podolannia-nelehalnoi-zainiatosti/trudovi-vidnosyny-pid-chas-voiennoho-stanu/trudovi-vidnosyny-pid-chas-voiennoho-stanu-v-ukraini-shcho-zminylosia/>

СЕКЦІЯ 4

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Присяжнюк Валерія Володимирівна
*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні
факультету публічного управління Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова*

Вплив цифровізації на процес отримання окремих видів соціального забезпечення внутрішньо переміщеними особами

У сучасному суспільстві, процеси цифровізації впливають практично на всі аспекти життя. Вони призводять до суттєвих змін у всіх сферах суспільного життя: соціальній, економічній, політичній і культурній. Тому, на сьогодні, головною метою для держави і суспільства є швидка адаптація та трансформація адміністративних послуг до нових та більш прогресивних умов у цифровому середовищі, а також створення найбільш ефективних засобів боротьби з негативними наслідками цифрової трансформації[1].

Цифровізація адміністративних послуг – це процес перетворення традиційних, паперових або офлайн адміністративних послуг у цифровий формат, з метою полегшення доступу фізичних та юридичних осіб до державних або муніципальних послуг, оптимізації роботи державних органів і покращення ефективності державного управління. В свою чергу, цифровізація також сприяє спрощенню бюрократичних процедур, скороченню часу очікування та зменшенню адміністративних витрат як для особи, так і для владних органів.

Потреба в цифровізації послуг у сфері соціального забезпечення в нашій країні набула ще більшої актуальності під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, тому мільйони людей, які постраждали від російської агресії, зараз потребують підтримки та соціального захисту від держави. Станом на кінець січня 2023 року більше п'яти мільйонів українців були змушені залишити свої домівки і стали внутрішньо переміщеними особами (далі ВПО). Уряд зараз активно працює над підтримкою переселенців, зокрема шляхом спрощення процедур отримання необхідних документів та послуг.

Міністерство цифрової трансформації України розробили ряд соціальних послуг, які можливо отримати через веб-портал Дія [2]:

- Кредит на житло для ВПО. Починаючи з 2021 року в Україні була запущена програма, яка надає пільгові кредити на житло внутрішньо переміщеним особам. Ця програма фінансується за рахунок коштів гранту, що надається одним з державних банків Німеччини - Кредитною установою для відбудови (KfW). Механізм надання кредитів регулюється постановою Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2021 року №451 «Порядок пільгового іпотечного кредитування внутрішньо переміщених осіб за рахунок коштів гранту, наданих Кредитною установою для відбудови (KfW)».

У лютому 2022 року програму іпотечного кредитування ВПО було призупинено, але вже в серпні того ж року її відновили. Впродовж 2021-2022 років було проведено 14 відборів переможців, які отримали пільгові кредити на житло. За даними Урядового порталу, станом на 1 січня 2023 року, сім'ям ВПО надано 572 пільгових кредити на придбання житла. Загальна сума виданих кредитів становить понад 766 мільйонів гривень. На момент 12 лютого 2023 року в реєстр кандидатів на отримання кредиту включено 31 392 осіб [3].

- Компенсація за працевлаштування ВПО – послуга призначена для відшкодування роботодавцю витрат на оплату праці за кожну працевлаштовану особу з числа ВПО, які були вимушені покинути свої домівки через бойові дії під час воєнного стану в Україні. Даний вид компенсації фінансується коштами з резервного фонду державного бюджету.

- Ще однією актуальною онлайн послугою для ВПО стала послуга «Пошкоджене майно». Українці можуть зафіксувати та повідомити про знищення

чи пошкодження свого житла через війну Росії в Україні. Після такого повідомлення, відповідні органи збирають спеціальну комісію, яка має оцінити усі руйнування та згодом сповістити особу про процедуру та порядок відшкодування.

• Скасування статусу ВПО. Особі, необхідно скасувати статус ВПО для себе та для осіб, які вказані у її довідці, якщо вона повернулася на постійне місце проживання. Але таке скасування статусу ВПО призведе до припинення виплат та пільг для відповідної категорії осіб. Також важливо відзначити, що кожна особа зможе відновити статус ВПО лише у випадку, якщо вона знову буде вимушена переїхати в іншу область з території, де тривають бойові дії або з тимчасово окупованої території. Даний вид послуги також можна отримати в мобільному застосунку «Дія». За даними Мінцифри 75 тисяч українців скасували свій статус ВПО через «Дію»

У додатку «Дія», внутрішньо переміщені особи можуть отримати довідку, що буде підтверджувати їхній статус переселенця і подати заявку на отримання фінансової допомоги від держави. За даними Мінцифри, понад 1,4 мільйона осіб успішно отримали цей документ через Дію. Щоб подати заяву потрібно виконати кілька простих кроків. Особі слід авторизуватися та вибрати послугу «Допомога для ВПО». Ця послуга є комплексною і включає в себе одночасно видачу довідки про статус ВПО та виплати. Для того, щоб користуватися цією послугою, в застосунку має бути пов'язана картка платника податків, а також один з паспортів: ID-картка або закордонний біометричний паспорт. Це необхідно через те, що особисті дані для створення заявки беруться з біометричних паспортів. Проте, якщо особі потрібно отримати довідку про статус ВПО для дитини, яка є молодше 14 років, то в обліковому запису одного з батьків, який оформлює цю послугу, має бути вказане свідоцтво про народження дитини [4].

У свою чергу, в застосунку «Дія», можна змінити адресу фактичного проживання. Skorистатися послугою можуть лише ті, хто мають довідку про статус ВПО у Дії. Ще однією обов'язковою умовою зміни адреси проживання, особі потрібно бути фізично присутнім на новому місці проживання, щоб підтвердити свою геолокацію. 45 тисяч людей вже скористалися цією онлайн послугою та не витрачали свій час на черги в державних органах.

Усі онлайн послуги є безкоштовними та мають безліч переваг, таких як зручність, швидкість та відсутність бюрократії. Проте, цифровізація адміністративних послуг має і ряд суттєвих недоліків, в першу чергу це те, що не всі особи мають доступ до цифрових технологій або необхідних знань для користування ними. Це може призвести до відокремлення деяких груп населення, особливо тих, хто старший за віком або проживає в віддалених або менше розвинених регіонах, де відсутній якісний мобільний зв'язок та інтернет. Значною проблемою, є також відсутність потрібних документів у додатку «Дія» таких як ID-картка або закордонний біометричний паспорт, без них особа не може отримати довідку для підтвердження статусу ВПО та отримати грошову допомогу. Ще одним суттєвим недоліком, який можна виділити, це технічні проблеми, через які онлайн послуги довго опрацьовуються та навіть можуть бути перебої у їх наданні.

Отже, підсумовуючи усе вище сказане, можна зробити висновок, що цифровізація адміністративних послуг спрямована на перетворення паперових послуг у цифровий формат з метою полегшення доступу громадян до них, оптимізації роботи владних органів та зменшення бюрократичних процедур. Під час воєнного стану ця цифрова трансформація стала надзвичайно актуальною для надання підтримки ВПО в Україні. Держава активно розробила ряд онлайн послуг для них, включаючи пільгові кредити на житло, компенсацію роботодавцям, послугу пошкодженого майна, скасування статусу ВПО, а також його підтвердження та оформлення грошової допомоги. Можна сказати, що саме «Дія» стала ключовим інструментом для отримання цих послуг, завдяки спрощенню процедур та зменшенню витрат. Проте цифрова трансформація також має свої недоліки, зокрема обмежений доступ до цифрових технологій у деяких груп населення та можливі технічні перешкоди в наданні онлайн послуг

Література:

1. Михайлова І. Ю. Вплив цифровізації на соціальну сферу. *Діджиталізація*

та права людини: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Хмельницький, 30 березня 2021 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 391.

2. Державні послуги онлайн. URL: <https://diia.gov.ua/>

3. Іпотечні кредити для ВПО: оновлена процедура. URL: <https://r2p.org.ua/page/ipotechni-kredyty-dlya-vpo-onovlena-proczedura>

4. Відповіді на найпоширеніші питання щодо ВПО. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22630.html?PrintVersion>

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

**29013, м. Хмельницький,
вул. Героїв Майдану, 38**
Тел.: (382) 71-80-80
ел. адреса: наука@univer.km.ua